

Matea Purić

**UTJECAJ TURIZMA NA
PROSTOR GRADA BIOGRADA NA
MORU**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Stručni studij ugostiteljstva

Kolegij: Turizam i okoliš

Mentor: dr.sc. Draženka Birkić

Matični broj indeksa: 0618612123

Karlovac, svibanj 2020.

SAŽETAK

Turizam ima ekonomske, ekološke, socijalne i kulturne učinke, koji se ogledaju kroz povećanje zaposlenosti i životnog standarda, smanjenje siromaštva, unapređenje zdravstvenog i obrazovnog sustava, povećanje kvalitete zraka, vode, tla i okoliša, unapređenje kvalitete javnih usluga, privlačenje stranih ulaganja i poticanje domaćih ulaganja. Međutim, uz brojne pozitivne efekte ostvaruje i niz negativnih, to su degradacija prostora, povećanje broja vozila, gužve, buka, zagađenost, intenzivna gradnja, prekomjerno iskorištavanje prirodnih i kulturnih resursa te povećana količina otpada i otpadnih voda. Biograd na Moru kraljevski je grad bogate prirodne, kulturne i povijesne baštine, izrazito zanimljivog i povoljnog geografskog položaja. Riječ je o turistički vrlo razvijenom gradu, a tome u prilog govore i brojke. Potonju sezonu ostvareno je 1 367 961 noćenja, a broj turističkih postelja je 17 866.

Ključne riječi: Biograd na moru, turizam, prostor

ABSTRACT

Tourism has economical, ecological, social and cultural effects, reflected through employment increase and standard of living, poverty reduction, improvement of health and educational system, increase of water, air, soil and environment quality, improvement of public service quality, recruitment of foreign investment and stimulate domestic investments. However, along with numerous positive effects tourism generates number of negative ones, such as degradation of environment, increase in number of vehicles, traffic jam, noise, pollution, intense construction, excessive use of natural and cultural resources, and also magnification of waste quantity and waste waters. Biograd na Moru is a royal town with rich natural, cultural and historical heritage, and outstanding geographic position. It is a very well developed tourist destination, which is further supported by the numbers. The latter season Biograd na Moru benefited 1 367 961 overnight stays, with 17 866 bed places.

Key words: Biograd na Moru, tourism, environment

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1.Predmet i cilj rada.....	1
1.2.Izvori podataka i metode istraživanja.....	1
1.3.Sadržaj i struktura rada.....	1
2. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA	2
2.1.Pojam i značenje održivog razvoja.....	2
2.2.Održivi razvoj turizma.....	4
2.3.Načela održivog turizma.....	6
2.3.1. Ekološka održivost.....	8
2.3.2. Ekonomska održivost.....	9
2.3.3. Sociokulturna održivost.....	10
3. PRIHVATNI KAPACITETI TURISTIČKIH DESTINACIJA	11
3.1.Prihvatni kapaciteti priobalnih destinacija.....	11
3.2.Prihvatni kapaciteti plaža.....	14
3.3.Kritička analiza razvoja turizma priobalnih turističkih destinacija.....	15
4. OPĆA OBILJEŽJA TURISTIČKE DESTINACIJE BIOGRAD NA MORU	17
4.1.Geografski položaj.....	17
4.2.Prirodni resursi i kulturne znamenitosti.....	18
4.2.1. Prirodni resursi.....	18
4.2.2. Kulturne znamenitosti.....	18
4.3.Stanovništvo.....	19
4.4.Stambena izgradnja.....	20
5. ANALIZA UTJECAJA TURIZMA NA PROSTOR BIOGRADA NA MORU	22
5.1.Turistički promet.....	22
5.2.Turistička izgradnja.....	23
5.3.Prihvatni kapaciteti plažnog prostora u Biogradu na Moru.....	26
6. INICIJATIVE ZA ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA U BIOGRADU NA MORU	33
6.1.Udruga Hippocampus.....	33

6.2.LAG Laura.....	33
6.3.Eko marke.....	34
6.4.Plava Zastava.....	37
7. ZAKLJUČAK.....	38
POPIS LITERATURE.....	39
POPIS SLIKA.....	43
POPIS TABLICA.....	44
POPIS GRAFIKONA.....	45

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet završnog rada je turistički razvoj grada Biograda na moru, s posebnim osvrtom na utjecaj turizma na prostor grada. Jedan od ciljeva rada je dati objašnjenja osnovnih pojmova vezanih uz održivi razvoj, načela održivog razvoja, kao i kriterije održivog razvoja. Isto tako cilj je analizirati utjecaj turizma na prostor na primjeru grada Biograda na Moru.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

Pri izradi završnog rada korišteno je više relevantnih izvora, stručna i znanstvena literatura, članci iz područja turizma, kao i internetske stranice. Za potrebe pisanja ovog rada korištena je metoda istraživanja za stolom, tkz. desk research, a za obradu podataka korištene su metode analize, sinteze, deskripcija, kao i komparativna metoda. Praktični dio ovog rada koristi poglavito primarne podatke prikupljene izravno u turističkoj zajednici grada Biograda na Moru ka i sekundarne izvore podataka objavljene u javno dostupnim publikacijama. Za prikazivanje i interpretaciju dobivenih podataka korištene su statističke metode primjerene za ovu vrstu istraživanja, a dobiveni rezultati prikazani su i interpretirani pomoću tablica i grafikona.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Završni rad podijeljen je u sedam poglavlja koja su razrađena u potpoglavlja. Rad započinje uvodom, gdje su navedene temeljne naznake o radu kao što su predmet i cilj rada, izvori podataka i metode istraživanja te sadržaj i struktura rada. Slijedi поближе objašnjenje teme rada, nakon čega slijedi poglavlje o načelima i kriterijima održivog turističkog razvoja, te prihvatnim kapacitetima. Nakon toga prikazani su opći podaci o gradu Biogradu na Moru te detaljna analiza podataka. U posljednjem poglavlju biti će iznesen zaključak iz kojeg će biti vidljivo ostvarenje cilja rada, postavljenog u uvodu, kao i konkretni zaključci. Na samom kraju rada nalazi se popis literature, ilustracija, tablica i grafikona.

2. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA

Održivi razvoj, odnosno uravnoteženi, postojani razvoj, temelji se na obnovljivim izvorima dobara te u potpunosti uzima u obzir djelovanje ekonomske aktivnosti na okoliš. Održivi turizam može se definirati kao način upravljanja turizmom koji ne dopušta se provođenje bilo kakvih gospodarskih aktivnosti koje povećavaju životni standard sadašnjih generacija, istodobno narušavajući i ograničavajući razvojne i životne mogućnosti nadolazećih generacija.¹

2.1. Pojam i značenje održivog razvoja

Održivi razvoj kao pojam prvi puta koristi Karlo Carlivitz 1713. godine koji je održivo šumarstvo vezao uz novo zasađenu i posječenu količinu drveća, čiji je koncept u Hrvatskoj svojom uredbom o šumarstvu primijenila carica Marija Terezija. Sredinom 1970-ih godina koristi se pojam održivog razvoja, primjerice u naslovu knjige Održiva društva: Implikacije za ograničen rast, autora Dennisa Piragesa, a u istom desetljeću objavljena je i Deklaracija o razvoju čovječanstva i zaštiti čovjekova okoliša u kojoj je sadržana i koncepcija održivog razvoja. Održivi razvoj kao koncept izrazito se razvija nakon Izvješća Svjetske komisije za okoliš i razvoj, u kojem je održivi razvoj definiran kao razvoj koji bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija zadovoljava potrebe sadašnjih generacija da zadovolje svoje životne potrebe. Radi se o načinu upravljanja razvojem koji ne dopušta provođenje gospodarskih aktivnosti koje povećavaju životni standard sadašnjih generacija nauštrb narušavanja razvojne i životne mogućnosti budućih generacija. U tom izvještaju se po prvi put službeno definira odnos razvoja i okoliša i utvrđuje nužnost prihvaćenja novog razvojnog koncepta temeljenog na načelima održivosti.

Razlog neujednačenosti razvojnih planova pojedinih zemalja, regija ili kontinenata neusklađenost je interesa i usmjerenja različitih država i skupina o prvenstvima ciljeva razvoja. Nerazvijene kao i manje razvijene zemlje smatraju planove održivoga razvoja ograničenjima koja im nameću razvijene i tehnološki moćne zemlje, koje su svoj razvoj u prošlosti postigle upravo intenzivnim iskorištavanjem okoliša. Nepotpuno definiran i otvoren za različita te djelomice suprotstavljena tumačenja, održivi razvoj kao načelo ulazi u planove

¹ Črnjar, M. : Ekonomika i politika zaštite okoliša, Rijeka, Ekonomski fakultet i Glosa, 2002., str.187.

razvoja svih zemalja.² Održivi razvoj okvir je za oblikovanje strategija i politika neprekidnog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti. Osiguravanje održivog korištenja prirodnih izvora na nacionalnoj i međunarodnoj razini njegov je osnovni cilj. U svim sferama svakodnevnog života treba biti primijenjen isti način razmišljanja. Kroz kreiranje planova od velike je važnosti pomno razmatrati učinke na okoliš, resurse i posljedično utjecaj na druge ljude, njihovu mogućnost zadovoljenja potreba, dakako i interese generacija koje dolaze. Negativni utjecaji na okoliš uzrokovani potrošnjom ograničenih prirodnih resursa zahtijevaju unaprjeđenje postojećih i iznalaženje novih modela za njihovo održivo korištenje.

Naglašena je nužnost baziranja održivog razvoja ne samo na ekonomskim i ekološkim načelima nego i na socijalnoj pravdi, s obzirom da neimaština predstavlja jedan od temeljnih problema u provedbi načela održivog razvoja. Polazi se od ekonomske opravdanosti određenih pothvata i mjera, ali se pritom ima u vidu i na koji način će to utjecati na zaposlenost, zaštitu okoliša, socijalne situacije u okruženju, posljedice po ugrožene društvene grupe i ostalo. Pojam održivog razvoja predstavlja rezultat pozitivnih učinaka na društvo, ekonomiju i okoliš.³

Koncepcija održivog razvoja zahtijeva:⁴

- očuvanje prirodnih resursa i s tim u vezi fundamentalni zaokret u eksploataciji resursa;
- veću učinkovitost u raspodjeli resursa i preraspodjelu bogatstva;
- uvođenje novih tehnologija i poimanje razlike između rasta i razvoja;
- odustajanje od aktivnosti koje bi mogle ugroziti buduće naraštaje;
- uključivanje koncepcije održivog razvoja kao filozofije u sve društvene, ekonomske i političke strukture.

Pojam održivog razvoja sadržajno se odnosi na planiranje i provedbu planova razvoja vođenjem računa o svim njegovim aspektima i posljedicama. Održivi razvoj označava razvoj pri kojem su čovjekove proizvodne i potrošne aktivnosti dugoročno koordinirane s opsegom i dinamikom procesa koji se odvijaju u prirodi.

² www.enciklopedija.hr – Hrvatska enciklopedija, 13.04.2019.

³ Malagurski, B: Decentralizacija i regionalizacija kao uvjet održivog razvoja lokalnih samouprava, u: Lauc, Z: Zbornik radova sa znanstvenog skupa: Lokalna samouprava i decentralizacija, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2007., str. 132

⁴ Črnjar, M: Ekonomika i politika zaštite okoliša, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2002., str. 190.

Održivi razvoj podrazumijeva ekonomski rast, ali ne smije dovesti u opasnost čovjekovo zdravlje, biljne i životinjske vrste, prirodne procese niti prirodna dobra.⁵

2.2. Održivi razvoj turizma

Turizam i okoliš su u neprestanoj interakciji, povratnoj sprezi, koja je u početku pozitivna, no intenziviranjem razvoja turizma taj odnos po stanje okoliša postaje sve više nepovoljan. Uslijed turističkih aktivnosti turizam nerijetko ima štetan utjecaj na kvantitetu i kvalitetu prirodnih i kulturnih resursa, a pad kvalitete i kvantitete tih resursa ima negativan utjecaj na rast i razvoj turizma. Održivi razvoj turizma podrazumijeva optimalno korištenje okolišnih resursa koji su ključni element turističkog razvoja, zadržavajući pritom bitne ekološke procese i pomažući u zaštiti prirodne baštine i biološke raznolikosti. U priobalnim turističkim destinacijama to je očuvani uski priobalni prostor s jednim ili više prirodnih i/ili antropogenih turističkih resursa, odnosno atrakcija visokog stupnja privlačnosti. Korištenjem prostora u turizmu za izgradnju rekreativnih receptivnih kapaciteta, prometne infrastrukture u svrhu privlačenja turista te zadovoljavanja njihovih rekreativnih i kulturnih potreba zapravo je izravan ili neposredan kontakt i djelovanje turizma i turista na promjene u okolišu.⁶ Stoga je pri takvim zahvatima nužno voditi računa o temeljnim vrijednostima prostora na čijim se svojstvima i karakteristikama zapravo i temelji razvoj turizma određene priobalne destinacije.

Priobalno područje Jadranskog mora predstavlja glavni turistički resurs Republike Hrvatske, na tom području odvija se 89% ukupnih turističkih aktivnosti⁷, stoga je vrlo važno kakav će izravan i neizravan kontakt i djelovanje turizma i turista biti na promjene u okolišu. Navedena područja posebno su ugrožena masovnim turizmom, pretjeranom urbanizacijom i nekontroliranom gradnjom, apartmanizacijom, koja često prati intenzivni razvoj turizma. Nedvojbeno je da turizam u procesu transformacije prostora i stvaranja specifičnih krajolika izaziva i čitav niz veoma pozitivnih ekoloških efekata, među kojima su posebno značajni razvijanje ekološke svijesti, obnavljanje i restauracija brojnih kulturno-povijesnih i etnosocijalnih objekata, pojava i manifestacija. Međutim turizam isto tako generira i negativne ekološke procese u prostoru, naročito u uvjetima masovnog turizma, kao što su degradacija i banalizacija prostora, onečišćenje prostora, trošenje prostora, nestanak ili

⁵ Birkić, D.,: Doktorska disertacija: Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2016., str. 111.

⁶ Bilen, M. : Turizam i okoliš, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Mikrorad, Zagreb, 2011., str. 19.

⁷ Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr>, 21.04.2020.

uništenje brojnih biljnih i životinjskih vrsta, te estetska degradacija prostora. Za implementaciju održivog turizma ključno je snažno političko vodstvo kao i informirano sudjelovanje svih relevantnih sudionika kako bi se osigurao dogovor. Dostizanje održivosti turizma dugoročan je proces koji traži kontinuirano praćenje učinaka i, ukoliko je potrebno, uvođenje potrebnih preventivnih i korektivnih mjera. Prema Birkić i sur., 2018 tri ključne kritične točke za uspostavu održivog turističkog upravljanja priobalnom destinacijom, gdje je utjecaj javne lokalne samouprave nezamjenjiv. Tri ključne točke uspostave održivog turističkog razvoja jesu 1. uspostavu integralnog procesa planiranja na načelima održivog turističkog razvoja; 2. uspostava destinacijske menadžment organizacije za upravljanje održivim turističkim razvojem priobalne destinacije te 3. definiranje i praćenje pokazatelja održivog turističkog razvoja na nivou priobalne destinacije i izvješćivanje javnosti⁸ Važno je zadržati visoki stupanj zadovoljstva turista kako bi im bilo osigurano dragocjeno iskustvo, istovremeno podižući svijest o održivosti i promičući prakticiranje održivog turizma među njima kao i među predstavnicima turističke industrije.⁹ Zemljama u razvoju, uključujući Hrvatsku, turizam je jedna od najvećih mogućnosti zapošljavanja radne snage i izvora prihoda. Udio turizma u ukupnom BDP-u u Republici Hrvatskoj 2018. godine iznosio je 19.6%. Za hrvatski turizam 2019. je bila najbolja godina do sada, s gotovo 21 milijunom dolazaka i 108,6 milijuna noćenja, što je 5% odnosno 2,4 % više nego u 2018. No značajni ekonomski, socijalni i ekološki utjecaji turizma dovode do značajnih promjena u turističkim destinacijama.¹⁰ Isto tako intenzivan, odnosno galopirajući razvoj turizma u svijetu dovodi izrazito velik broj turista u relativno uske prostore, što za posljedicu ima propast prirodnog okoliša. Rast turizma u destinaciji nesumnjivo utječe na povećanje broja ljudi koji trenutno borave u destinaciji, slijedom toga rezultira i povećanjem broja automobila, autobusa, stvaranjem gužvi, povećanjem buke, većom zagađenošću, povećanom količinom komunalnog otpada, intenzivnijom gradnjom, intenzivnijim iskorištavanjem prirodnih i kulturnih resursa, promjenom izgleda krajolika, smanjenjem zadovoljstva i suradnje lokalnog stanovništva i drugo, što sve u konačnici može imati negativan učinak na atraktivnost destinacije.¹¹

⁸ Birkić, D., Primužak, A., Varičak, I., The influence of local government upon the sustainable tourism development of a coastal destination, str. 16 -32, 24th International Congress, TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY 2018, Trends and Challenges, Original Scientific paper, ISSN 2623-7407, Opatija, April 26 – 27 2018.

⁹Održivi turizam Hrvatske, www.odrzivi.turizam.hr, 13.04.2019.

¹⁰ Bob, C., Ghita, S., Saseanu, A.: A comparative territorial study on sustainable tourism. Romanian vs. Croatian case, Tourism & Hospitality Management, Conference Proceedings, 2010., str. 34.

¹¹ Mičetić, Fabić, M.: Doktorska disertacija: Uloga lokalne samouprave u planiranju i promicanju održivoga razvoja turističke destinacije, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2017., str. 48.

U skladu s općim konceptom održivosti, Svjetska turistička organizacija definirala je održivi razvoj turizma kao „Onaj koji zadovoljava potrebe današnjih turista i u isto vrijeme štiti prostor i povećava mogućnost održivosti za budućnost, projekt koji upravlja svim resursima na način da poštuje ograničenja ekonomske, socijalne i estetske kompatibilnosti dok zadržava kulturni integritet, esencijalne ekološke procese, biološku raznolikost i sustave koji podržavaju život.“¹² Definicija je proširena s vremenom, uz naglasak kako „Održivi turizam treba učiniti optimalnim korištenje prirodnih resursa, poštovati sociokulturne autentičnosti zajednice domaćina, te osigurati održivo dugoročno poslovanje.“¹³

Izgradnjom turističkih kapaciteta u priobalnim destinacijama lociranim na samoj obali, okupirani su najatraktivniji resursi.¹⁴ Konceptija gradnje na samom resursu, priobalju, karakteristična je i za jadransku obalu, odnosno priobalne jadranske destinacije pa tako i za Biograd na Moru. Na taj način povećana je atraktivnost objekata turističke ponude, ali je umanjena atrakcijska vrijednost prirodnog resursa. S obzirom na to turistička industrija nužno mora čuvati svoj temeljni resurs od saturacije, jer samo na kvalitetnom i zaštićenom prostoru može temeljiti svoj budući održivi gospodarski rast i razvoj.

Načela održivog razvoja turizma mogu se primijeniti na sve oblike turizma u svim vrstama destinacija, uključujući masovni turizam kao i različite turističke niše i prakse upravljanja turističkim destinacijama. Okolišni, gospodarski, te društveno-kulturni aspekti razvoja, principi su održivosti turizma. Važno je uspostaviti odgovarajuću ravnotežu između te tri dimenzije kako bi se postigla dugotrajna održivost.

2.3. Načela održivog turizma

Održivi razvoj turizma počiva na ekonomskim, ekološkim, te sociokulturnim načelima. O održivom turističkom razvoju možemo razgovarati samo kada su sva ta tri načela u ravnoteži.¹⁵ Koncept održivog turističkog razvoja temelji se na primjeni ekonomskih, ekoloških i sociokulturnih načela. Pronaći pravu ravnotežu među njima znači osigurati cjelovitu i dugotrajnu održivost kako turizma tako i priobalne destinacije u cijelosti. Danas to nije nimalo jednostavan zadatak. Turizam je gospodarska aktivnost koja zbog svoje izrazite

¹² Padin C.: A sustainable tourism planning model: Components and relationships, *European Business Review*, Vol. 24 Iss: 6, 2012., str. 510.

¹³ Birkić D.: op.cit, str. 117.

¹⁴ Vukonić, B., Keča, K.: *Turizam i razvoj*, Mikrorad, Zagreb, 2001., str. 92.

¹⁵ Mičetić Fabić, M.: op. cit., str. 27.

sezonalnosti svoje aktivnosti podređuje kratkotrajnim ciljevima u vidu brze zarade i ekstra profita, što je u suprotnosti sa istaknutim načelima održivog razvoja. U suprotnosti je sa postizanjem željene ravnoteže između društvenih, ekonomskih i okolišnih načela održivog turističkog razvoja. Odnos između ekonomske, okolišne i sociokulturne održivosti središnje je pitanje održivog turizma. Stoga je održivi turistički razvoj potrebno planirati prema zahtjevima tržišta, istovremeno u skladu s ekološkim, sociokulturnim i tehnološkim ograničenjima određenog priobalnog turističkog prostora. Govoreći o načelnima održivog razvoja turizma govori se o načinima na koji bi se pojedini subjekti u turizmu trebali ponašati, pritom osiguravajući pitanje održivosti, odnosno ono što se smatra ciljevima održivog razvoja.¹⁶ "Razvoj turizma na načelima održivog razvoja mora uvažiti različite interese i stavove različitih dionika, interesnih skupina, organizacija i institucija koje na izravan ili neizravan način utječu na razvoj turizma. To znači i predvidjeti te otkloniti i brojne negativne učinke turizma na prostor, okoliš i lokalnu zajednicu, kao i investirati te promovirati specifičnosti ponude na tržištu i među turistima."¹⁷

Održivi turistički razvoj treba moći:¹⁸

- Osigurati optimalnu upotrebu resursa iz okoliša koji konstituiraju ključne elemente u razvoju turizma, održavajući nužne ekološke procese i pomažući u očuvanju prirodnog nasljeđa i biološke različitosti;
- Poštivati sociokulturnu izvornost domaćina, očuvati životna kulturna nasljeđa i tradicionalne vrijednosti, te doprinositi interkulturalnom razumijevanju i toleranciji;
- Omogućiti održive, dugoročne ekonomske aktivnosti, osiguravajući pravednu distribuciju socioekonomskih koristi svim zainteresiranim, uključujući stabilnu zaposlenost, mogućnosti za ostvarivanje dohotka i socijalne usluge domaćoj zajednici, te doprinositi ublažavanju siromaštva.

Iz potonjeg proizlaze i principi ili načela održivosti, koji se odnose na različite aspekte održivog razvoja turizma i to: ekološke, ekonomske i sociokulturne. Cater¹⁹ ističe kako termin „ravnoteže“ može izazivati nesporazum jer gospodarski razvoj kroz turizam često može

¹⁶ Smolčić Jurdana, D.: Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2003.

¹⁷ Smolčić, Jurdana, D., Birkić, D., Petračić, M.: Sustainable management of beaches-a myth or reality, International Conference „Myths of Tourism“, Zadar, 2013.

¹⁸ UNWTO: Tourism Highlights, edition 2004, Madrid, <http://web.efzg.hr>, 11.01.2014.

¹⁹ Cater, E. (1995.), Environmental contradictions in sustainable tourism, The Geographical Journal, 1995., str. 21–28.

dovesti do sučeljavanja sa zaštitom okoliša te teških „nagodbi“ između gospodarskih, društvenih i okolišnih dimenzija, o čemu su govorili i Higgins-Desbiolles.²⁰

2.3.1 Ekološka održivost

Turizam može imati značajne negativne utjecaje na okoliš ukoliko se njime ne upravlja na održiv način. Masovnost turizma, kakva se razvija u Republici Hrvatskoj nije održiva, a primjenom ekološkog načela moglo bi se doprinijeti uspostavi održivog razvoja turizma. Primjena ekoloških načela nameće se kao suvremena faza razvoja turizma, što podrazumijeva implementaciju ekoloških načela u razvoj i upravljanje turizmom destinacije, kao i na instrumente planiranja. Lokalna uprava ima nezamjenjivu ulogu i odgovornost u razvoju turizma na lokalnoj razini, ali nedovoljno poznaje i provodi koncept održivog razvoja u dokumentima strateškog planiranja.²¹ Iako turizam na različite načine utječe na prostor i ne nužno loše, ipak nekontrolirani rast u turizmu koji uzima u obzir kratkoročne, ekonomske ciljeve, često rezultira negativnim učincima na štetu okoliša i društva, uništavajući samu osnovu na kojoj počiva i iz koje raste. Ovi su učinci posljedica pretjerane upotrebe resursa, onečišćenja i otpada koji generira razvoj turističke infrastrukture i objekata, promet te samu turističku aktivnost.²²

Ekološka održivost ima veliki značaj, budući zagađenje prirode postaje globalna prijetnja cijelom čovječanstvu, te je naglašeno kako prirodne resurse svake pojedinačne lokalne zajednice i cijelog planeta ne treba više smatrati izdašnima jer se oni konstantno troše.²³ Održivi razvoj turizma, zasnovan na ekološkim načelima, javlja se kao suvremena faza razvoja turizma i odgovor na neodrživost masovnog turizma. Podrazumijeva implementaciju ekoloških načela u instrumente planiranja, razvoj i upravljanje turizmom priobalne destinacije. Također uključuje brigu o zaštiti okoliša, prirodnim resursima i upravljanju prostorom na razini priobalne destinacije. Istovremeno, nužno je preuzeti odgovornost vodeći brigu o upravljanju prostorom, zaštiti okoliša te prirodnim resursima na nivou

²⁰ Higgins-Desbiolles, F.: Death by a thousand cuts, Governance and environmental trade-offs in ecotourism development at Kangaroo Island, South Australia, *Journal of Sustainable Tourism*, 2011., str. 553–570.

²¹ Birkić, D., Čubelić Pilića, I., Kljajić Šebrek, J.(2014).; The role of local government in planning of sustainable tourism of coastal destination, 22nd Biennial International Congress, TOURISM & HOSPITALITY INDUSTRY 2014, Trends in Tourism and Hospitality Management, Original Scientific paper, ISSN 1848-4581, Opatija, 08.-09. May 2014.g.

²² UNWTO: Tourism Highlights, edition 2002., Madrid, <https://www.e-unwto.org>, 21.04.2020.

²³ Choi, H. C., Sirakaya, E.: Sustainability indicators for managing community tourism, *Tourism Management*, Vol. 27, 2006., str. 1276.

priobalne destinacije.²⁴ U iznimnim slučajevima dolazi do dugoročnog uništavanja okoliša zbog kojeg su turisti prvenstveno dolazili u destinaciju, stoga vodeći turoperateri napuštaju tu destinaciju. Ekološka održivost vrlo je važan dio održivog razvoja u turizmu. Izražen je visok stupanj težnje za ostvarivanjem brzog ekonomskog razvoja i maksimizacije profita unatoč negativnom utjecaju na priobalnu destinaciju,²⁵ što doprinosi nepoštivanju ekoloških načela održivog turizma. Konceptija održivog razvoja često se poistovjećuje isključivo sa zaštitom okoliša te se time svodi samo na jedno načelo, načelo ekološke održivosti. Kako ekološka održivost ima veliku važnost, a onečišćenje prirode postaje globalna prijetnja cijelom čovječanstvu, u analizi kompleksnosti koncepcije održivog razvoja nedovoljno je ograničiti se samo na njezinu ekološku dimenziju.²⁶

Razvoj turizma može biti kratkoročno, čak i srednjoročno ekonomski vrlo uspješan. Međutim, ukoliko se ne sagleda dugoročno, uspješan razvoj turizma može rezultirati trajnom štetom po okoliš i izazvati trajne negativne posljedice na okoliš i sociokulturno okruženje. Okoliš u tom smislu treba tretirati kao centralnu komponentu održivog razvoja i ključni faktor kvalitete života lokalnog stanovništva, ne isključivo kao turistički resurs. Stoga voditi se ekološkim načelima za održivi turistički razvoj znači osigurati optimalnu upotrebu resursa iz okoliša koji konstituiraju ključne elemente u razvoju turizma, odražavajući nužne ekološke procese i pomažući u očuvanju prirodnog nasljeđa i biološke raznolikosti.²⁷

Kako bi turizam bio ekonomski održiv mora biti i ekološki održiv, jer o očuvanosti prostora i resursa za razvoj turizma ovise ekonomski učinci turizma na priobalnoj turističkoj destinaciji. Turistički sektor treba biti profitabilan i okolišno održiv, ukoliko je njegov cilj dugoročna korist, što se može postići novim i drugačijim pristupom planiranju i razvoju turizma, koji je važno uskladiti s ekološkim načelima razvoja održivog turizma. U tu svrhu u praksi je potrebno ugraditi ekološka načela održivog razvoja i pratiti primjenu istih.

2.3.2. Ekonomska održivost

Za rast i razvoj turizma bitno je uspostaviti i ekonomska načela održivosti. Kako bi se ostvarila ekonomska održivost, važno je ostvarivanje gospodarskog napretka. Razvoj turizma

²⁴ Birkić D.: op.cit, str. 132.

²⁵ Mičetić Fabić, M.: op. cit. str. 30.

²⁶ Smolčić-Jurdana, D.: Načela održivog razvoja turizma, u Grupa autora: Održivi razvoj turizma, Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija, 2005. str. 15.

²⁷ UNWTO: Tourism Highlights, edition 2004., op.cit.

u velikoj mjeri utječe pozitivno na ekonomiju države, regije, destinacije, no takav razvoj nije bez posljedica. Prihodi od turizma značajni su u bruto domaćem proizvodu. World Travel and Tourism Council (2012.) ističe kako turizam može donijeti značajnu ekonomsku korist u vidu povećanja bruto domaćeg proizvoda, zapošljavanja, izvoza, kao i privući više domaćih i stranih ulagača u velike investicije i infrastrukturu. Ovaj trend osobito je izražen u zemljama u razvoju i nerazvijenim zemljama.²⁸ No, gospodarski napredak ne može sam biti pokazatelj ekonomske održivosti, već je potrebno upravljati i ostalim relevantnim segmentima. Tako je potrebno staviti naglasak i na efikasnost u upravljanju postojećim troškovima i resursima uz kontinuirano i planirano praćenje eventualnih ekoloških i socijalnih posljedica do kojih dovode redovne ekonomske aktivnosti. Ostvarivanje financijske dobiti nikako ne smije biti primarni i jedini cilj turizma jer se na taj način ne može postići održivi turistički razvoj. Rast i razvoj turizma doprinosi višem životnom standardu i sposoban je privući investicije kao i povećati potrošnju, stvarajući tako veću dobit od troška.²⁹ Ekonomska održivost treba omogućiti uspješan razvoj destinacije, a korištenje i upravljanje resursima od strane javne lokalne uprave mora osigurati njihovu očuvanost i za buduće naraštaje. Ekonomska održivost znači optimizaciju stope rasta kojom se može upravljati s potpunim uvažavanjem ograničenja okoliša destinacije. U svrhu postizanja ekonomske održivosti nužno je postići dogovor među gospodarstvenicima i financijskim medijima o razumnom rastu godišnje profitne stope,³⁰ s tim da koristi od turizma u društvu trebaju biti pravedno distribuirane. Ekonomska održivost implicira optimiziranje stope rasta i razvoja turizma na razinu kojom je moguće upravljati, istovremeno uzimajući u obzir ograničenja okoliša u destinaciji.³¹

2.3.3. Sociokulturna održivost

Sljedeće načelo koje je vezano uz održivost turizma je sociokulturna održivost. Za razliku od ekologije i ekonomije, ovo je načelo vezano uz društvene vrijednosti i socijalne interakcije. Socijalne interakcije odvijaju se između domaćina koji se bave ovom granom djelatnosti i turista koji su njezini krajnji korisnici. Važno je očuvanje društvenih vrijednosti koje su specifične za turističku destinaciju. Iako je sve intenzivnijim razvojem turizma taj dio

²⁸ Birkić, D.: op.cit., str. 130.

²⁹ Brida, Osti, Faccioli: Residents' perception and attitudes towards tourism impacts: A case study of the small rural community of Folgaria, 2011.

³⁰ Harvey, D.: The enigma of capital and the crises of capitalism, London, Profile Books, 2010., str. 27.

³¹ Choi, H. C., Sirakaya: op.cit., str. 1276.

ponekad ugrožen, ključno je aktivno djelovanje lokalnog stanovništva. Njihov je zadatak težiti očuvanju lokalne sociokulturne baštine.

Odnos između domaćeg stanovništva i turista uglavnom je temeljen na svakodnevnoj komunikaciji. Domaće stanovništvo susreće se s turistima različitih nacionalnosti, rasa, vjeroispovijesti i svjetonazora općenito, a kroz prihvaćanje svakoga od njih i uspostavljanje pozitivnih međuljudskih odnosa svakako stvaraju temelj održivosti turističkog razvoja u budućnosti. Gledano iz socioekonomske perspektive održivosti turizma, a prema UNWTO, to je onaj oblik održivog razvoja koji značajnu važnost pridaje autentičnosti domaćina koji ujedno razvijaju interkulturalno razumijevanje i toleranciju prema drugim ljudima.

Gledano sa sociokulturnog aspekta utjecaji razvoja turizma u priobalnim destinacijama događaju se sporije i manje su vidljivi, ali imaju dalekosežne posljedice. Brzi razvoj turizma može uzrokovati znatne društvene poremećaje.³² Sociokulturna održivost jamči kompatibilnost razvoja s očuvanjem kulture i sustava vrijednosti ljudi na koje taj razvoj utječe, te trajno održanje i isticanje identiteta lokalne zajednice.³³ Održivi turistički razvoj je onaj koji poštuje sociokulturnu izvornost domaćina, njeguje izgrađeno i životno kulturno nasljeđe i tradicionalne vrijednosti, te doprinosi interkulturalnom razumijevanju i toleranciji. Zadatak ovog načela je brinuti o lokalnom stanovništvu jer je ono svojom autentičnošću dio proizvoda turističkog mjesta.³⁴ Pritom se misli na njihovo kulturno nasljeđe, ali i način komunikacije lokalnog stanovništva s turistima u svakodnevnom kontaktu.

3. PRIHVATNI KAPACITETI TURISTIČKIH DESTINACIJA

Pojam održivog turističkog razvoja usko je povezan s pojmom prihvatnih kapaciteta u turizmu jer oba podrazumijevaju razvoj turizma unutar prihvatljivih granica. U korijenu obje teorije nalaze se isti problemi, od same ideje, primjene u praksi, do procjene korisnosti istih teorija i raznovrsnosti primjene.

3.1. Prihvatni kapaciteti priobalnih destinacija

³² UNWTO: Tourism Highlights, edition 2002., op. cit., str. 9

³³ Smolčić Jurdana, D.: op. cit., str. 69.

³⁴ Liu, Z.: Sustainable tourism development: A critique, Journal of Sustainable Tourism, 2003., str. 466.

Osnovna ideja primjene koncepta održivog turističkog razvoja priobalne destinacije spoznaja je o tome koliko turističkih aktivnosti može prihvatiti određeni prostor uz minimalne posljedice za budući rast i razvoj. Količina turističke aktivnosti koju je određeni prostor u mogućnosti prihvatiti ovisi o obilježjima promatranog prostora. U skladu s tim, ključno je utvrditi prostorna obilježja, čimbenike koji utječu na prostorna ograničenja ili mogućnosti te turističke aktivnosti koje će se odvijati u promatranom prostoru. U tom kontekstu održivi turistički razvoj priobalne destinacije je razvoj unutar granica prihvatnog kapaciteta pojedine priobalne destinacije.³⁵ O povezanosti turističkog prihvatnog kapaciteta s konceptom održivosti u turizmu najbolje govori službena definicija prema Svjetskoj turističkoj organizaciji: „Prihvatni kapacitet je maksimalni broj turističkih korisnika koji simultano posjećuju turističko mjesto bez neprihvatljivih poremećaja fizičke, ekonomske i sociokulturne okoline, kao i bez neprihvatljivog smanjenja kvalitete zadovoljstva posjetitelja.“³⁶ Prihvatni kapacitet priobalne turističke destinacije prikazuje mogućnost prihvata turista i razvoj turizma, bez da se pritom u većoj mjeri narušava ukupno prirodno, izgrađeno i sociokulturno okruženje.³⁷

U literaturi su naznačene četiri vrste prihvatnih kapaciteta koje je potrebno razmatrati s aspekta prostorno specifičnih čimbenika:³⁸

- Fizički ili ekološki prihvatni kapacitet, u kojem se osnovni kriterij temelji na fizičkim mogućnostima prostora;
- Ekonomski prihvatni kapacitet, kojemu se osnovni kriterij temelji na ekonomskoj isplativosti turističke izgradnje i upravljanja kapacitetima turističke ponude;
- Sociološki prihvatni kapacitet, kojem se osnovni kriterij temelji na uspostavljanju sociološke ravnoteže u receptivnom turističkom prostoru;
- Kulturološki prihvatni kapacitet, u kojemu se osnovni kriterij temelji na uspostavljanju kulturološke ravnoteže između posjetitelja i lokalnog stanovništva.

Može se zaključiti kako procjena prihvatnog kapaciteta u turizmu treba biti upravljački alat destinacijskog menadžmenta, s ciljem definiranja scenarija turističkog razvoja priobalne turističke destinacije pri izradi strateških planova održivog turističkog razvoja. Prihvatni kapaciteti kao alat upravljanja prirodnim i društvenim atraktivnim resursima priobalne

³⁵ Birkić, D.: op.cit., str. 160.

³⁶ UNWTO: Saturation of Tourist Destinations, Report of the Secretary General, Madrid, 1981., str. 31.

³⁷ Smolčić Jurdana, D.: op. cit., str. 303.

³⁸ Vukonić, B., Keča, K.: op.cit., str. 108.

destinacije treba biti usklađen s načelima održivog turističkog razvoja gdje su scenariji turističkog rasta i razvoja posljedica te analize.

Velik dio održivog turističkog razvoja priobalne turističke destinacije upravljanje je priobalnom turističkom destinacijom kroz prihvatne kapacitete u svrhu smanjenja negativnih učinaka turizma i gubitka turizma kao značajnog izvora prihoda za lokalnu zajednicu.³⁹ Osim što je procjena turističkog prihvatnog kapaciteta priobalne destinacije direktno povezana s prostornim planiranjem, ona ima važnu ulogu i po pitanjima namjene površina i realizacije infrastrukturnih zahvata. Pritom treba osobito voditi računa o raskoraku između planova i realizacije na terenu, budući je to jedan od glavnih uzročnika ugrožavanja prihvatnog kapaciteta razvoj koji premašuje planske prognoze. Planiranje prihvatnih kapaciteta najuže korelira s prostorno-planskim odredbama o prevladavajućem načinu korištenja raspoloživog prostora odnosno njegovom namjenskom klasifikacijom: naselja (centralne i javne funkcije, stanovanje); turistička područja i zone (hoteli, turistička naselja, kampovi); te ostalo (neizgrađeno građevinsko zemljište, poljoprivredne, šumske i ostale površine). Prostor između obale i građevinske linije turističke smještajne građevine prema obali važno je zaštititi prostorno planskom dokumentacijom kao i izgradnjom. Važno je da je prvenstveno namijenjen za sportske i rekreacijske namjene, kao važan segment standardne turističke namjene.

Prihvatne kapacitete priobalne destinacije nemoguće je izraziti isključivo kroz brojke, odnosno kao konkretnu brojku koja realno predstavlja maksimalni broj turista koji bi istodobno trebao posjetiti priobalnu destinaciju u određenom vremenskom razdoblju. To nije u potpunosti prihvatljivo jer različite vrste posjetitelja generiraju različite vrste utjecaja i imaju drugačije sklonosti i očekivanja. Navedene brojke treba koristiti kao kontrolni mehanizam standarda kvalitete, koji su vezani uz prostorna obilježja i odabrane ciljeve. Neki od brojčanih pokazatelja prihvatnog potencijala u svrhu kontrole standarda kvalitete mogu biti:⁴⁰

- Volumen posjetitelja: godišnji, tjedni, dnevni, na sat, u vršnom razdoblju;
- Gustoća: broj osoba po hektaru ili broj osoba/m² za različite aktivnosti na različitim tipovima lokacija;

³⁹ Jin, Q., Pearce, P.: Tourist perception of crowding and management approaches at tourism sites in Xian, Asia Pacific Journal of Tourism Research, 2011.

⁴⁰ Smolčić-Jurdana, D.: op.cit., str. 130.

- Odnosne vrijednosti: broj jedinica koje se odnose na posjetitelje u odnosu na lokalno stanovništvo.

3.2. Prihvatni kapaciteti plaža

Kada je riječ o priobalnoj turističkoj destinaciji u kontekstu prihvatnih kapaciteta aktualan je prihvatni kapacitet plaža. Postoje plaže koje su infrastrukturno i sadržajno potpuno neopremljene, dok istovremeno postoji sve veći broj plaža koje se prekomjerno koriste za generiranje prihoda, premašujući prihvatni kapacitet. Time je uvelike izgubljen njihov autentičan šarm, ambijentalnost i posebnost. Izračun prihvatnog kapaciteta mora dati kriterije za ocjenu i odluku o standardu plažnog prostora po kupaču, te kakve aktivnosti poduzimati kako bi se taj standard podigao. Prostorni kapacitet može se izračunati temeljem prostora po kupaču, pritom uzimajući u obzir vrstu plaže i turističke aktivnosti koje se odvijaju na samoj plaži i koje se planiraju odvijati. Na temelju različitih aspekata, definirani su različiti prihvatni pragovi. Postoji teza, prema Pearce i Kirk (1986.), Yepes (1998.) te Da Silva et al. (2004.) kako je najveći tolerirani prihvatni kapacitet oko 3-5m² po osobi. U Španjolskoj se s rekreacijskog gledišta plaže smatraju prenapučenima kad se prostor raspoloživ za kupača spusti ispod 4m² ⁴¹, dok drugi, poput Da Silve (2007)., Baud-Bovy i Lawson, (1998.), definiraju prihvatni kapacitet između 7,5 m² i 30 m², što ovisi o tipu plaže. Polazeći od spomenutog modela pojedini autori izradili su tablice standarda za utvrđivanje kapaciteta okoliša i granice ekološkog opterećenja, no brojke mogu poslužiti isključivo kao kontrola, a odnose se na standarde kvalitete koji su vezani uz prostorna obilježja, te odabrane ciljeve i scenarije turističkog razvoja, a služe za određivanje prostornih standarda.⁴² U skladu s navedenim važno je unaprijediti sadržaje na plažama, uz optimalan i ekološki prihvatljiv način upravljanja, ekspanziranje plažnih prostora kao i atraktivnosti plaža uz podizanje kvalitete ponude istih. Jedan od glavnih problema prilikom izrade studija prihvatnog kapaciteta jest u tome što se pogrešno percipiraju kao način ograničavanja razvoja.⁴³ Procjena prihvatnih kapaciteta u sklopu prostornih planova i planova razvoja turizma još uvijek nije obvezujuća za primjenu. u promatranim priobalnim destinacijama postoji značajna neusklađenost smještajnih i rekreativni kapaciteta sa prihvatnim kapacitetima plaža, a s

⁴¹ Ariza, E., Sardá, R., Jiménez, J. A., Mora, J. i Ávila, C.: Beyond performance assessment measurements for beach management, Application to Spanish Mediterranean beaches, Coastal management, 2007.

⁴² Projekt "1000 hrvatskih plaža", Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2010., str. 274.

⁴³ Bramwell, B.: Governance, the state and sustainable tourism: a political economy approach, Journal of SustainableTourism, 2011., str. 459.-477.

obzirom na planiranu izgradnju smještajnih prihvatnih kapaciteta u promatranim priobalnim destinacijama taj će odnos biti još nepovoljniji. Prilikom planiranja turističkih kapaciteta s obzirom na očekivanu turističku potražnju u fokus, između ostaloga, treba staviti i prihvatne kapacitete plaža. S obzirom na ograničenost prostora možemo smatrati i da su prema postojećim prostornim planovima, turistički kapaciteti većine promatranih priobalnih destinacija predimenzionirani. Uz to nužno je voditi računa u prostornom planiranju o zaštiti prirode i kulture, uključivanjem šireg kruga stručnjaka i proširivanjem spoznaja.⁴⁴

3.3. Kritička analiza razvoja turizma priobalnih turističkih destinacija

Priobalne destinacije posebno su ugrožene masovnim turizmom, pretjeranom urbanizacijom i nekontroliranom gradnjom. Razlog je nepostojanje prostornih planova, odnosno nezadovoljavajuća primjena prostornih planova tamo gdje postoje, te donošenje ambicioznih planova razvoja turizma. Pritisak od strane turista i lokalnog stanovništava značajno utječe na priobalnu turističku destinaciju, što se očituje kroz rast smještajnih turističkih kapaciteta kao i kuća i stanova za odmor lokalnog stanovništva. Uzmu li se u obzir svi oblici pritiska na priobalni prostor može se uočiti kako je broj osoba koje borave u priobalnim destinacijama u špici ljetne sezone višestruko veći nego izvan glavne sezone. Ukoliko se pribroje i neregistrirani smještajni kapaciteti, stvarni pritisak je značajno veći. Turizam priobalnih destinacija još uvijek karakterizira izrazita geografska koncentracija potražnje u uskom priobalnom pojasu, niska stopa iskorištenosti smještajnih kapaciteta te nedovoljno razvijena paleta proizvoda i usluga, uglavnom fokusirana na odmor sunca i mora, što ima za posljedicu i vrlo izraženu sezonalnost potražnje. Nepovoljna demografska struktura, neodgovarajuće zbrinjavanje otpada, ugrožavanje vrijednih prirodnih staništa, još je nekoliko ključnih problema promatranih priobalnih destinacija i pripadajućih regija:⁴⁵

- Proces litoralizacije, uz nedovoljno učinkovit mehanizam provedbe i kontrole provedbe prostorno-planskih rješenja;
- Nedovoljno razvijena infrastruktura;

⁴⁴ cBirkić, D., Primužak, A., Rožanković, V.,: Uloga i značaj održivog upravljanja plažama u priobalnim turističkim destinacijama, 5. međunarodna konferencija Inovacije, tehnologije, edukacija i menadžment Zbornik radova 5. međunarodne konferencije Inovacije, tehnologije, edukacija i menadžment Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu , Prethodno priopćenje; UDK: 725.753:338.48; ISSN: 2584-7562, Sv. Martin na Muri, Hrvatska, 04.04.-05.04.2018.

⁴⁵ Smjernice za integralno upravljanje obalnim područjem Dubrovačko-neretvanske županije Regionalne razvojne agencije , <http://www.edubrovnik.org> , 2011, str. 11., 14.3. 2014.

- Neplanski i nekoordinirani rast turizma;
- Neučinkovito upravljanje pomorskim dobrom;
- Neučinkovito upravljanje plažama;
- Nedostatna i nedovoljna iskorištenost stručnih kapaciteta;
- Neracionalno korištenje prostora koje ima tendenciju duž obalne konzumacije, prije svega s ciljem izgradnje za sekundarno stanovanje i za turizam;
- Nelegalna gradnja u blizini mora;
- Disperzija stambene izgradnje nije praćena komunalnom infrastrukturom;
- Kronični nedostatak parkirališta.

Unatoč tome što postoji konsenzus o zaštiti prostora od prekomjernog i neprikladnog korištenja zagovarajući održivi razvoj, ipak se u stvarnosti suočavamo s prekomjernom izgradnjom uglavnom neprilagođenoj lokalnoj tradiciji. Glavni problem vezan uz nekontrolirani rast turizma u promatranim priobalnim destinacijama leži u izgradnji privatnih kuća za odmor ili ostvarivanje profita koji je u brojnim slučajevima i protuzakonit. Spomenuti segment gradnje odvijao se krajnje stihijski i uzurpirao je najvrjednije atrakcijske resurse. Riječ je o dobro poznatom fenomenu apartmanizacije i betonizacije obale zahvaljujući kojem u nekim priobalnim destinacijama ukupan smještajni kapacitet u privatnim kućama i stanovima daleko nadmašuje kapacitet turističke ponude kvalitetnijih smještajnih kapaciteta. Obzirom na značajne razlike između opterećenosti samih plaža i obale u cjelini, kao posebna vrsta pritiska na obalni prostor javlja se i čisto fizički kapacitet izgrađenosti u samoj obalnoj zoni. Mnogi dijelovi priobalnih turističkih destinacija su preizgrađeni, što jest na neki način pozitivno jer predstavlja povećanje prihoda od poreza i komunalnih naknada, no s druge strane kronični nedostatak prostora poskupljuje stanovanje u obalnom pojasu i trajno devastira prostor u njegovom izvornom obliku. Ono što ukazuje na dugoročni trend neodrživosti jest prevelika koncentracija građevinskih područja u uskom obalnom području. Uspoređujući fizički prihvatni kapacitet plaže s već postojećim pritiskom kao kombinacijom stalnih stanovnika, turista i rezidencijalnih turista, vidi se kako je teoretski prihvatni kapacitet već uglavnom premašen u većini promatranih priobalnih destinacija. Kad se ovim brojevima dodaju planirane građevinske površine podaci ukazuju na trend neodrživosti, jer predviđeni kapaciteti u velikoj mjeri premašuju dostupnu razinu prihvatnih kapaciteta priobalnog područja.⁴⁶

⁴⁶ Birkić, D.: op.cit., str. 38.

4. OPĆA OBILJEŽJA TURISTIČKE DESTINACIJE BIOGRAD NA MORU

Ovo poglavlje rada odnosi se konkretno na grad Biograd na Moru, njegov geografski položaj, prirodne i kulturne znamenitosti te stanovništvo. Riječ je o općim obilježjima prema kojima je grad prepoznatljiv i koje, na više načina, utječu na razvoj turizma ove priobalne destinacije.

4.1. Geografski položaj

Biograd na Moru smješten je na jadranskoj obali, otprilike na polovici udaljenosti između dva veća obalna grada, Zadra i Šibenika. Riječ je o području srednje Dalmacije. Geografski položaj Biograda na Moru vrlo je povoljan, ali može se reći i vrlo zanimljiv. Iako se nalazi na samoj obali, u neposrednoj je blizini otoka Pašmana te ostalih obalnih mjesta poput Pirovca, Pakoštana, Svetog Filipa i Jakova te Sukošana. Iako je riječ o urbanom naselju, ono je u neposrednoj blizini nacionalnih parkova i parkova prirode što ima vrlo povoljan utjecaj na razvoj i promociju turizma ovog obalnog gradića. Sukladno povoljnom geografskom smještaju, važno je naglasiti da je razvijena i vrlo dobra prometna povezanost s ostalim obližnjim mjestima, većim gradovima, ali i otocima i nacionalnim parkovima i parkovima prirode.

Slika 1. Geografski položaj Biograda na Moru

Izvor: HMRR – Croatian rural development network,
<http://www.hmrr.hr/en/leader/lags/lag-laura/>, 19.5.2019.

4.2. Prirodni resursi i kulturne znamenitosti grada Biograda na Moru

Za razvoj turizma od posebne su važnosti prirodni i društveni resursi određenog područja koji zbog svoje atraktivnosti postaju i ključni turistički resursi.

Prilikom uspostave održivog razvoja turizma treba voditi računa o očuvanosti istih resursa kako bi i buduće generacije kako domicilnog stanovništva tako i turista uspješno zadovoljavali svoje resurse.

4.2.1. Prirodni resursi

Biograd na moru nalazi se u blizini čak četiri nacionalna parka. U neposrednoj blizini nalazi se nacionalni park Kornati, a tu su još i nacionalni parkovi Sjeverni Velebit, Paklenica i Krka. Osim nacionalnih parkova, u blizini se nalaze i dva parka prirode. To su Vransko jezero i Telašćica.⁴⁷ Okruženost ovim biserima prirode svakako ima vrlo povoljan utjecaj na razvoj turizma u Biogradu na moru i obližnjim mjestima. Prirodne znamenitosti koje nudi Biograd na Moru sa svojom okolicom zadovoljit će ljubitelje prirode, aktivnog odmora, ali i turiste svih dobnih skupina. Posebno od prirodnih resursa treba istaknuti netaknutu prirodu, klimu, obalu s borovom šumom i prirodne plaže.

4.2.2. Kulturni resursi

Osim neprocjenjivih prirodnih znamenitosti, važno je spomenuti i one kulturne. Veliki dio povijesti Biograda na Moru turistima je dostupan kroz djelovanje i postav Zavičajnog muzeja. U njemu se nalazi tragovi prošlosti grada, ali i drugih priobalnih mjesta.

Postav muzeja temelji se na pet zasebnih cjelina, a to su: arheološka zbirka, zbirka tereta potopljenog broda, etnografska zbirka, zbirka umjetničkih slika te povijesni odjel muzeja.⁴⁸

Ostale kulturne znamenitosti uglavnom se očituju kroz sakralnu arhitekturu i umjetnost. U prilog tome ide i činjenica da su upravo na ovim prostorima tijekom srednjeg vijeka bili krunjeni kraljevi i da se radilo o vrlo važnom području tog doba. Grad Biograd nosi i naslov kraljevskog grada jer je 1102. godine u njemu je okrunjen i hrvatsko-ugarski kralj Koloman.

Danas se na području Biograda na Moru nalazi nekoliko crkava, a uz njih se u kulturne znamenitosti svakako ubrajaju i Vrata o' sela - naziv za područje na kojem se nalazio ulaz u tadašnji srednjovjekovni grad.

⁴⁷ Turistička zajednica Biograda na Moru, <https://tzc-biograd.hr/hr/55/np-kornati>, 19.5.2019.

⁴⁸ Zavičajni muzej Biograda na Moru, <https://www.muzej-biograd.com/>, 19.5.2019.

4.3. Stanovništvo

Govoreći o razvoju turizma u priobalnoj turističkoj destinaciji, važno je naglasiti kako je jedan od osnovnih razloga bavljenja turizmom unaprijediti kvalitetu života lokalnog stanovništva. Svojim znanjem, nasljeđem, kulturom, tradicijskim vrijednostima te susretljivošću i gostoljubljivošću lokalno stanovništvo destinaciji dodjeljuje identitet zbog kojeg postaje poželjna za posjet.⁴⁹

Tablica 1. Broj stanovnika na području Biograda na moru

Godina u kojoj je izvršen popis stanovništva	Broj stanovnika Biograda na moru
1991.	5315
2001.	5259
2011.	5569

Izvor: Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/>, 30.11.2019.

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, u Biogradu na moru živi 5 569 stanovnika. Iako je riječ o prostorno manjem gradu, broj stanovnika ovog grada prilično je nizak. S druge strane, riječ je o vrlo razvijenom turističkom mjestu koje godišnje ostvaruje otprilike 1,2 milijuna turističkih noćenja.⁵⁰ Sukladno tome, jasno je kako grad ostvaruje iznimne prihode od turizma, ali svakako i od drugih djelatnosti. Samim time i životni standard mještana je na zadovoljavajućoj razini. Isto tako, bitno je naglasiti da u Biogradu na Moru prema zadnjim popisima stanovništva od 1991. do 2011. godine broj stanovnika raste.

Zahvaljujući rastu u i razvoju turizma broj ljudi s ovog područja koji iseljavaju u druge gradove ili napuštaju državu vrlo nizak, a prema podacima DZS o popisu stanovništva, od 2001. do 2011. godine, broj stanovnika se povećao za 5,6%.⁵¹

⁴⁹ Birkić D.: op. cit., str. 86.

⁵⁰ Zadarski list, <https://www.zadarskilist.hr/clanci/08112013/grad-od-5600-stanovnika-i-12-milijuna-turistickih-nocenja>, 21.5.2019.

⁵¹ Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/>, 11.11.2019.

Tablica 2. Dobna struktura stanovništva Biograda na Moru

BROJ STANOVNIKA		
Starosna dob	2001.g.	2011.g.
0-19	1321	1 280
Radno sposobno stanovništvo 15-64	3457	3 652
65 i više	294	965
Prosječna starost	37,7	40,7
Ukupno	5259	5 569

Izvor: Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/>, 30.11.2019.

U razdoblju 2001./2011. dobna struktura mladog i radno sposobnog stanovništva nije se bitno mijenjala. Može se primjetiti značajan porast starijih od 65 godina, čak 70% što je konačno utjecalo na porast prosječne starosti stanovnika sa 37,7 na 40,7 godina 10 godina kasnije.

4.4. Stambena izgradnja

Stambena izgradnja vrlo je važno pitanje gradske i lokalne uprave na ovim prostorima. Obzirom da su turistički zahtjevi sve veći, a mlade obitelji ostaju u gradu, potrebno je detaljno razraditi plan stambene gradnje u Biogradu na Moru.

Tablica 3. Stambena izgradnja grada Biograda na Moru

Broj stambenih jedinica		2001.g.	2011.g.
			2822
Stanovi za stanovanje		2201	2 568
Stanovi koji se koriste povremeno	Za odmor i rekreaciju	511	1 286
	U poljoprivredi	-	-
Stanovi u kojima se obavlja djelatnost	Iznajmljivanje turistima	-	460
	Ostale djelatnosti	110	11

Izvor: DZS,2019.

U tablici 3 prikazana je stambena izgradnja grada Biograda na Moru 2001. te 2011. godine. Broj stambenih jedinica u značajnom je porastu, 2011. broji 1503 stambenih jedinica više, odnosno rast od 35%. Stanova za stanovanje 2011. godine ima 367 više u odnosu na deset godina ranije, što označava porast od 14%. Stanovi za odmor i rekreaciju porasli su za čak 60%, dok su stanovi za iznajmljivanje turistima od brojke nula došli do 460. Evidentno je kako rast i razvoj turizma na području grada Biograda na Moru potiče i stambenu izgradnju koja je značajno veća u odnosu na porast broja stanovnika. Isto tako turizam nosi sa sobom porast cijena nekretnina te je mladim obiteljima puno teže doći do prostora za stanovanje i život jer turizam utječe na rast cijena nekretnina.

U planiranju i realizaciji projekata stambene izgradnje na području grada Biograda na Moru, stambenu izgradnju reguliraju slijedeći dokumenti:

- Prostorni plan uređenja Grada Biograda na Moru, „Službeni glasnik Grada Biograda na Moru“;
- Urbanistički plan uređenja za cjelovito građevinsko područje Grada Biograda na Moru – središnji dio južno od Jadranske ceste;
- Urbanistički plan uređenja za prostornu cjelinu izvan GP naselja – područje Crvene Luke;
- Urbanistički plan uređenja za cjelovita područja GP naselja Grada Biograda na Moru: Jankolovica - sjeverni dio kaoi Jankolovica – južni dio;
- Urbanistički plan uređenja „Iznad Solina“.

Velik fokus stavljen je upravo na povećanje broja stambenih objekata, i u tu se svrhu koriste sredstva koje omogućava Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja kroz Program poticanja stanogradnje. Riječ je o društveno poticanoj izgradnji stanova, ali i stambenih zgrada na način da se za pokriće troškova koriste javna i druga sredstva.⁵²

⁵² Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, <https://mgipu.gov.hr/o-ministarstvu-15/djelokrug/stanovanje-8130/pos-program-poticane-stanogradnje/8275>, 21.5.2019.

5. ANALIZA UTJECAJA TURIZMA NA PROSTOR BIOGRADA NA MORU

Razvoj turizma neizostavno je vezan uz određeni prostor koji sa svojim prirodnim i izgrađenim karakteristikama predstavlja razlog dolaska turista u destinaciju. Unatoč tome što je u usporedbi s drugim djelatnostima turizam prihvatljiviji, ipak značajno a u većini slučajeva i negativno utječe na prostor i okoliš.⁵³

5.1. Turistički promet

Kao što je u prethodnim dijelovima rada navedeno, Biograd na Moru malen je gradić na hrvatskoj obali koji tijekom turističke sezone sa svojom užom okolicom ostvaruje milijunska noćenja. Državni zavod za statistiku, između ostalog, prikuplja i podatke o kretanju turista na području Republike Hrvatske pa su tako dostupni i podaci za Biograd na Moru.

Iz tablice 4. vidljivi su podaci turističkog prometa 2009. godine kao i protekle četiri godine, odnosno od 2016. do 2019. godine..

Tablica 4. Turistički promet grada Biograda na Moru u razdoblju 2009./2016.-2019.

	2009.	2016.	2017.	2018.	2019.	Bazni indeks 2019./2009.
Dolasci	144 672	152 051	167 881	183 402	233 328	161
Noćenja	702 094	883 721	941 104	984 204	1.367 961	194
Prosječni boravak gostiju (dan)	4,8	5,8	5,6	5,4	5,9	-

Izvor: Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/>, 20.02.2020

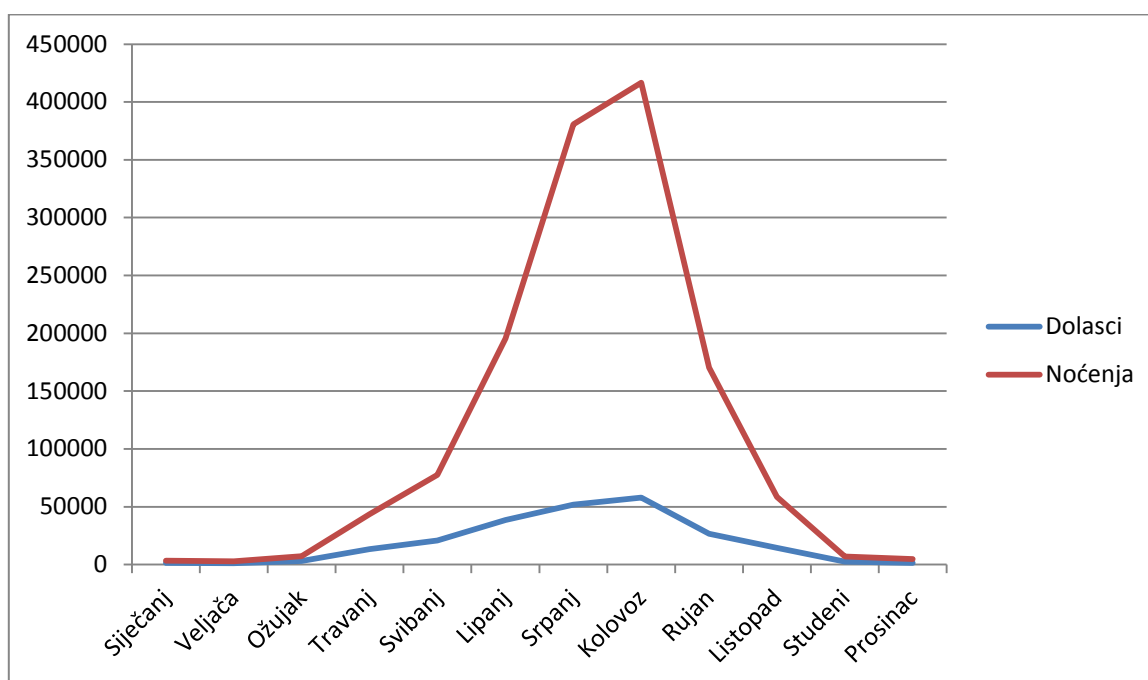
Za razliku od 152 051 dolaska u 2016. godini, u 2017. godini bilo ih je 167 881 što je porast od 9,4%. Sukladno tome, primjećuje se porast broja dolazaka i noćenja koji se nastavio i u 2018. godini gdje je zabilježen ukupni porast u vidu broja dolazaka za 8,5% u odnosu na

⁵³ Birkić, D.: op.cit., str. 24.

2017. godinu. 2019. bilježi dosad najveći broj turističkih dolazaka, kao i noćenja i prosječnog boravka gostiju, u odnosu na prethodnu godinu broj dolazaka povećao se za 21,4%, u usporedbi s 2009. godinom izvanrednih 61,3%. Također, prikazan je bazni indeks za 2019. godinu, gdje je za baznu godinu uzeta 2009. godina, koji nedvojbeno govori o izuzetnom turističkom rastu destinacije.

Grafikon 1. prikazuje dolaske i noćenja turista u 2019. godini po mjesecima.

Grafikon 1. Dolasci i noćenja turista grada Biograda na Moru po mjesecima 2019. godine

Izvor: eVisitor , <https://www.evisitor.hr>, 20.02.2020.

Prikazani grafikon jasno govori o sezonalnosti turizma u Biograd na Moru, od ukupnog broja turističkih dolazaka (233 328) i noćenja (1.367 961), ostvarenih 2019.godine najveći broj ostvaren je u ljetnim mjesecima, odnosno lipnju, srpnju i kolovozu. U navedenim mjesecima zabilježeno je 148 377 dolazaka, što je 63,6% ukupnih dolazaka turista, te 992 867 noćenja, odnosno 72,6% ukupnih noćenja u 2019. godini.

5.2. Turistička izgradnja

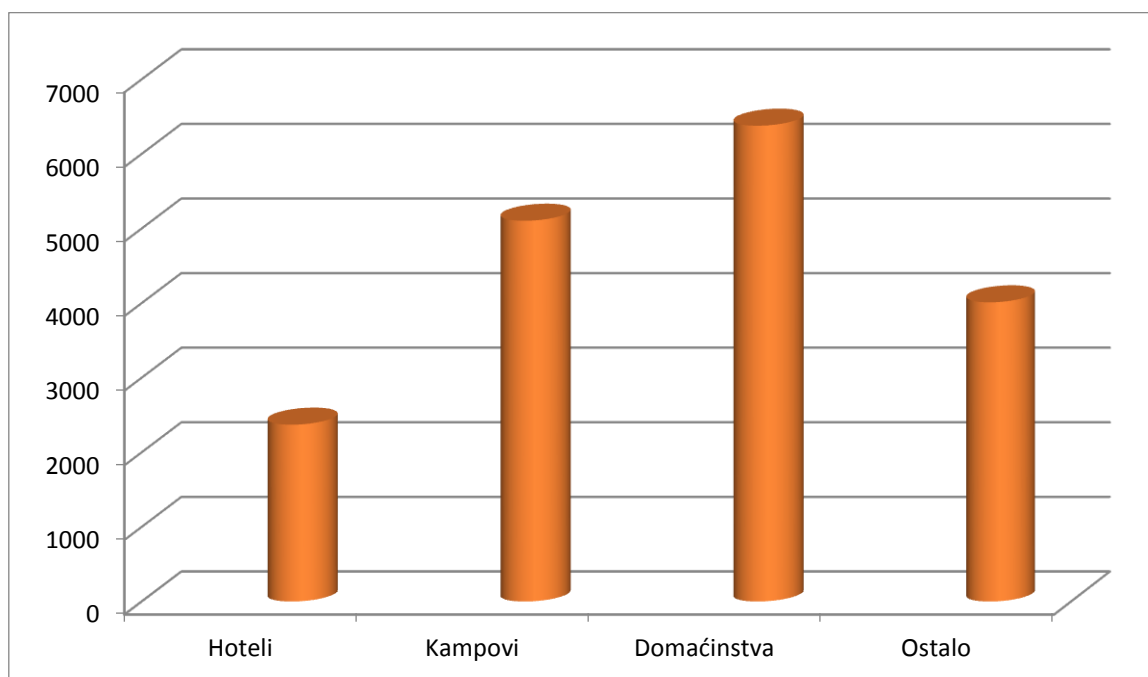
Kada je riječ o turističkoj izgradnji, aktualna su dva projekta, oba uglavnom financirana sredstvima iz Europskih fondova. Prvenstveno, riječ je o izgradnji Turističkog informativnog

centra odnosno centralne gradske turističke „repcije“. Riječ je o projektu vrijednom 2,5 milijuna kuna, a isti novac neće se ulagati iz domaćih sredstava, već se koriste isključivo Europski fondovi. Rad Turističkog informativnog centra bazirat će se na kontaktu s turistima, usmjeravanju prema smještajima, podjeli promotivnih materijala, ali i na prikupljanju i ažuriranju statističkih podataka. Kontinuirana statistička analiza daje kvalitetan temelj za planiranje turističkih usluga u nadolazećim sezonama.

Razvoj turizma u fokus je stavio i zdravstveni turizam koji će se sve više razvijati u sklopu biogradske Specijalne bolnice. Riječ je o izgradnji novih sadržaja koje će biti isključivo medicinsko – turističkog karaktera.⁵⁴ U sklopu projekta, izgradit će se dopunski sadržaji poput rekreacijskih zona, ali i wellness sektora.

U grafikonu 2. prikazan je odnos smještajnih kapaciteta prema broju raspoloživih ležajeva u 2019. godini.

Grafikon 2. Struktura smještajnih kapaciteta u 2019. godini, (broj ležajeva)

Izvor: TZG Biograd na Moru, <https://tzb.biograd.hr>, 20.02.2020.

⁵⁴ Hrvatska gospodarska komora – Centar za investicije, <http://projekti.hgk.hr/projects/9246-biograd-health-and-tourist-centre>, 21.5.2019.

Najviše raspoloživih ležajeva ima u domaćinstvima, a riječ je o 6379 ležajeva.

Slijede kampovi u kojima je ukupno 5105 raspoloživih ležaja, hoteli broje najmanje turističkih postelja kojih je 2371, dok ostali objekti za smještaj turista raspolažu sa 4011 ležajeva. Ukupni broj turističkih postelja 2019. godine u Biogradu na Moru je 17866. S obzirom na strukturu smještajnih kapaciteta ne treba nas iznenaditi izrazita sezonalnost turističkog prometa.

U tablici 5. prikazan je broj ležajeva destinacije Biograd na Moru za 2009. godinu, te posljednje četiri godine, odnosno 2016. do 2019. godine.

Tablica 5. Raspoložive sobe i ležajevi u razdoblju 2009./2016.-2019.

	2009.	2016.	2017.	2018.	2019.	Index 2019./2009.
Sobe	3802	4233	4535	5157	5465	144
Ležajevi	15 199	13 217	14 433	16 115	17 866	117

Izvor: DZS, Statističko izvješće- Turizam u primorskim gradovima i općinama, 2010-2020.

Kao što je vidljivo u tablici 5. 2016. godine u odnosu na sedam godina prije, primjećuje se pad broja ležajeva za 1982, odnosno 13%, no od 2017. godine ostvaruje se rast broja turističkih postelja, koji u 2019. godini iznosi 17866, što je 10,8% više u odnosu na 2018. godinu i 17,5% više nego 2009. godine. Broj soba također je u stalnom porastu, 2019. raspoloživo je bilo 5465 soba, 308 više nego 2018. ili 6%, i 1663 soba više no 2009. godine, to jest 43,7% više nego deset godina ranije.

Naglo, kontinuirano povećanje broja postelja, kao i broja smještajnih objekata posebno u privatnom smještaju može imati nepovoljan utjecaj na održivi razvoj destinacije te uz pozitivne financijske učinke može doći do negativnih ekoloških utjecaja. Budući da je evedentan porast smještajnih kapaciteta kao i povećani broj turističkih dolazaka potrebno je raditi na uspostavi održivog razvoja turizma kroz upravljanje prostorom, komunalnim otpadom, upravljanje otpadnim vodama. Sve s ciljem očuvanja kvalitete lokalnog stanovništva ali i očuvanja prirodnih i društvenih resursa.

Koeficijent turističke funkcionalnosti

Iz koeficijenta turističke funkcionalnosti proizlazi Defterov operativni turistički indikator, po kojem se određeno područje kategorizira temeljem vrijednosti koeficijenta turističke funkcionalnosti.

Tablica 6. Defterov operativni turistički indikator- TOI

Koeficijent turističke funkcionalnosti	TOI- Defterov indikator
Viši od 500	6- vrlo značajna turistička aktivnost
100-500	5- značajna turistička aktivnost
40-100	4- pretežna turistička aktivnost
10-40	3- važna turistička aktivnost
4-10	2- turistička aktivnost manje važnosti
Manji od 4	1- neznatna turistička aktivnost

Izvor: Smith, S.L.J.2010. Practical Tourism Research, CABI (Commonwealth Agricultural Bureaux International), str. 132.-133.

2009. godine u Biogradu na Moru bilo je raspoloživo 15199 ležajeva. Prema popisu stanovništva 2001. godine broj stanovnika iznosio je 5259. Koeficijent turističke funkcionalnosti za 2009. godinu iznosio je 289, što predstavlja značajnu turističku aktivnost prema Defterovom operativnom turističkom indikatoru. 2019. godine raspoloživo je bilo 17866 turističkih postelja, a prema popisu stanovništva iz 2011. Biograd na Moru broji 5569 stanovnika, stoga je koeficijent turističke funkcionalnosti 320, te je svrstan u značajnu turističku aktivnost, kao i deset godina ranije, no bliže gornjoj granici raspona TOI indikatora. I ovaj indikator nam ukazuje na nagli porast turizma i turističkih kretanja na području Grada Biograda na Moru.

5.3. Prihvatni kapaciteti plažnog prostora u Biogradu na Moru

Biograd na Moru ima tri velike javne plaže, a to su Soline, Dražica i Bošana. Plaža Bošana nalazi se između sjevernog i sjeverozapadnog dijela grada i udaljena je od njegovog centralnog dijela. Južnije od nje, gotovo u samom centru, nalazi se plaža Dražica koja se proteže skroz do najjužnijeg dijela Biograda na Moru na kojem se nalazi uvala Soline i istoimena plaža. Krajem 2018. godine donesen je Plan upravljanja pomorskim dobrom za

područje Biograda na moru za 2019. godinu u kojoj se određene stavke odnose i na upravljanje plažama.⁵⁵

To su:

- redovno čišćenje biogradskih plaža i kupališta;
- nasipanje određenih dijelova plaža;
- postavljanje i uklanjanje rekvizita koji služe zaštiti i sigurnosti građana;
- održavanje pomoćnih objekata na plažama kao što su tuševi i javni toaleti;
- održavanje kabina za presvlačenje kao i njihovo postavljanje i uklanjanje.

⁵⁵ Plan upravljanja pomorskim dobrom za područje grada Biograda na Moru za 2019. godinu, <http://www.biogradnamoru.hr/images/sluzbeni-glasnik/2019/4-19.pdf>, 22.5.2019.

Tablica 7.: Popis plaža grada Biograda na Moru s pripadajućom kvadraturom

Naziv plaže	Status plaže u naravi	Dužina/m	Površina/m ²	Vršno opterećenje/broj kupača	Raspoloživi prostor po kupaču/m ²
Soline	Prirodna uređena plaza	350	4000	2000	2
Dražica	Prirodna uređena plaza	500	8000	3000	2,6
Bošana	Prirodna uređena plaza	300	3000	2000/Plava zastava	1,5
Ispod Primorja					
Hotel Ilirija		100	2000	500	4
Autocamp „Soline“		300	3000	600	5
Autokamp“Kumenat“	Ruralna prirodna plaza	650	5000	600	8,3
Kumenat I	Udaljena prirodna plaza	400	2500	100	25
Kumenat II	Udaljena prirodna plaza	400	2500	100	25
Slanica	Udaljena prirodna plaza	650	6000	300	20
Crvena Luka	Uređena plaza	1000	15000	1000	15
Crvena Luka –istok	Udaljena prirodna plaza	350	4000	700	5,7
Ukupna dužina/površina plaža		5 950 m	92065 m ²		

Izvor : Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama zadarske županije ,
veljača , 2015)

U tablici 7. popisane su plaže grada Biograda na Moru, njihova kvadratura, kao i vršno opterećenje istih. Soline, Dražica i Bošana, kao najposjećenije plaže u samom gradu svakako su prenapučene, u prosjeku sa tek 1,5-2,6 m² po kupaču, što ih svakako prema Baud– Bovy, M., Lawson, F. svrstava u plaže prevelike gustoće. Kada obratimo pažnju na one udaljenije i manje popularne plaže, situacija se znatno poboljšava, od neznatno boljih 4 m² na plaži hotela Ilirija pa sve do 15 m² na plaži Crvena Luka, koji se tumači kao vrlo visoki standard. Zaključak je kako postoji veliki nesrazmjer vršnog opterećenja plaža, koji se proteže od vrha do samog dna tablice za tumačenje kvadrature plažnog prostora po osobi. Samim tim prilikom planiranja prihvatnih kapaciteta određene destinacije svakako se treba rukovoditi i prihvatnim kapacitetima plaža, koje nije moguće povećavati bez opasnog zadiranja u taj iznimno osjetljivi eko sustav. Važno je naglasiti kako je ovo izračun za 2015. godinu, u odnosu na 2019. godinu zasigurno je kako se plažni prostor po kupaču smanjio jer je evidentan povećan broj turističkih dolazaka.

U nastavku je prema Regionalnom programu uređenja i upravljanja morskim plažama Zadarske županije napravljena procjena vršnog posjeta plažama za 2013. godinu. Prilikom razmatranja tih brojki trebamo imati na umu kako je 2019. godine situacija bila znatno nepovoljnija zbog povećanja smještajnih kapaciteta, a posljedično i povećanog broja turističkih dolazaka i noćenja.

Tablica 8.: Procjena vršnog posjeta plažama grada Biograda na Moru 2013.g.

Grad Biograd na Moru	Procjena vršnog broj posjetitelja plaza
Korisnici vikendica(procjena)	2 419
Posjetitelji iz lokalnih okolnih mjesta	2 200
Turisti smješteni u destinaciji	13 384
Neregistrirani posjetitelji	2 257
UKUPNO	20 260

Izvor : Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama zadarske županije ,
veljača , 2015.

U tablici 8. procijenjeno je vršno opterećenje plažnog prostora u 2013. godini po vrsti kupača, odnosno vrsti turista, a najveći broj, čak dvostruko veći od svih ostalih posjetitelja očekivano otpada na turiste smještene u destinaciji, njih 13 384 od ukupnih 20 260.

Tablica 9. Vršno opterećenje plažnog prostora po Općinama i Gradovima Zadarske županije
– Biograd na Moru, 2013.g.

Grad/Općina	Kategorija	Osobe	Faktor istodobnosti	Kupači	Kupači ukupno	Plaže ukupno m ²	m ² po kupaču
Biograd na Moru	Stanovništvo	5569	0,3	1671	15 853	92065	5,8
	Turisti	20 260	0,7	14 182			

Izvor : Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama zadarske županije 2015. godine

U tablici 9. vidljivo je prosječno vršno opterećenje plažnog prostora destinacije Biograd na Moru za 2013. godinu, koje je sa tadašnjih 5,8 m² po kupaču tumačenjem kvadrature plažnog prostora po osobi bila svrstana tek nešto iznad prihvatljivih minimalnih standarda za javne plaže, koji iznose 5 m² po kupaču.

Tablica 10. Procjena vršnog posjeta plažama grada Biograda na Moru 2019.g.

Grad Biograd na Moru	Procjena vršnog broj posjetitelja plaza
Korisnici vikendica(procjena)	2515
Posjetitelji iz lokalnih okolnih mjesta	2300
Turisti smješteni u destinaciji	17 866
Neregistrirani posjetitelji	2 871
UKUPNO	25 552

Izvor : Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama zadarske županije

Procjena vršnog posjeta plažama Biograda na Moru za 2019. godinu strukturno se ne razlikuje uvelike od one za 2013. godinu, osim što se može primijetiti porast broja svih vrsta posjetitelja, gdje su i dalje brojem dominantni turisti smješteni u destinaciji sa 17 866 posjetitelja od ukupnih 25 552, što u postotku iznosi visokih 70%, odnosno 3,9% više u odnosu na 2013. godinu.

Tablica 11. Vršno opterećenje plažnog prostora Biograda na Moru za 2019.g.

Grad/Općina	Kategorija	Osobe	Faktor istodobnosti	Kupači	Kupači ukupno	Plaže ukupno m ²	m ² po kupaču
Biograd na Moru	Stanovništvo	5569	0,3	1671	19 557	92 065	4,7
	Turisti	25 552	0,7	17 886			

Izvor: Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama zadarske županije

Podaci iz tablice 11. prikazuju vršno opterećenje plažnog prostora u Biogradu na Moru 2019. godine. Brojka od 25 552 kupača u jednom trenutku dobivena je izračunom u vrhu sezone. Brojku je potrebno staviti u odnos sa ukupnom površinom plaže i na taj se način dobiva podatak od 4,7 m² po kupaču. Dostupni su podaci za 2019. godinu, a u obzir svakako treba uzeti i mogućnost daljnjeg porasta broja dolazaka i noćenja u budućim razdobljima. U odnosu na prikazane podatke iz 2013. godine, primjećuje se veće opterećenje plažnog prostora, odnosno pad kvadrature po osobi za 1,1 m².

Tablica 12. Tumačenje kvadrature plažnog prostora po osobi

KVADRATURA PO OSOBI / KATEGORIJA	TUMAČENJE VRIJEDNOSTI KVADRATURE PO OSOBI
A – 30 m ² po osobi	vrlo visoki standardi („de luxe“ resorti)
B – 20 m ² po osobi	visok standard („comfort“), vrlo visoko kada su u pitanju javne plaže
C – 15 m ² po osobi	srednji standard („medium“) također vrlo visoko kada su u pitanju javne plaže
c – 10 m ² po osobi	nizak standard za izdvojena turistička naselja, ali viši za javne plaže
d– 8 m ² po osobi	srednji standard za javne plaže
e – 5 m ² po osobi	prihvatljivi minimalni standard za javne plaže
f – 3 m ² po osobi	prevelika gustoća

Izvor: Baud – Bovy, M., Lawson, F. : Tourism and Recreation Handbook of Planning and Design, 2000.

Prethodno dobiveni podatak o 4,7 m² po kupaču svrstava Biograd na Moru u kategoriju „e“, odnosno u prihvatljivi minimalni standard za javne plaže, na što najvećim dijelom utječe prevelika gustoća kupača već spomenute tri najpopularnije plaže destinacije. Ostale vrijednosti vezane uz kvadraturu (kategoriju) i njeno tumačenje navedene su u tablici 8. Daljnjim povećanjem broja noćenja i dolazaka turista, u Biogradu bi se broj od 4,7 m² po kupaču mogao smanjivati, što direktno ugrožava održivost destinacije i ukazuje na preopterećenje plažnog prostora.

6. INICIJATIVE ZA ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA U BIOGRADU NA MORU

Neovisno o institucijama čije postojanje nalažu relevantni zakoni i pravilnici, utjecaj na razvoj i održivost turizma imaju građanske inicijative te institucije koje se vode načelima održivog razvoja i ekološke stabilnosti. Sukladno tome, javljaju se i eko marke koje imaju pozitivan utjecaj na turizam i na područja u kojima su uvedene u svakodnevni rad.

6.1. Udruga Hippocampus

Hippocampus je udruga koja djeluje na području zaštite okoliša i održivog razvoja u Biogradu na Moru. Njihova ključna misija je osvješćivanje javnosti u pogledu zaštite okoliša i negativan utjecaj neočuvanog okoliša na stanovništvo kao i na turizam. Prema tome, provode različite aktivnosti i projekte te akcije vezane uz očuvanje okoliša i poboljšanje uvjeta za razvoj turizma na ovom području. Od 2010. do 2012. godine provodila se vrlo složena akcija unutar projekta „Čistimo zajedno“ u kojoj su sudjelovale druge partnerske udruge i mnoštvo volontera, a važnost projekta prepoznalo je, između ostalih, i Ministarstvo turizma koje je podržalo inicijativu. Također, podršku je pružio i Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost.

Osim toga, udruga Hippocampus pokrenula je i inicijativu „Čisto more“ u kojoj su, u suradnji s okolnim ronilačkim klubovima, pokrenuli akciju čišćenja podmorja, posebice u priobalnom dijelu. Odaziv je bio značajan, a osim članova udruge i ronilaca, velik doprinos dalo je i mnoštvo volontera.

6.2. LAG Laura

U sklopu rada Hrvatske mreže za ruralni razvoj djeluju i lokalne akcijske grupe odnosno LAG-ovi. Na području Zadarske županije, a samim time i Biograda na Moru, djeluje LAG Laura. Jedno od prioriternih područja djelovanja ove lokalne akcijske grupe je i razvoj održivog turizma na području koje pokriva te očuvanje tradicijske, povijesne i kulturne baštine. Svrha uspostavljanja ovakvih inicijativa je usmjeravanje na promišljanja o dugoročnim rješenjima, a dugoročna rješenja prate politiku održivosti kako u turizmu tako i u ostalim djelatnostima.

6.3. Eko marke

Ekološke marke ili oznake usko su vezane uz jedan od specifičnih oblika turizma, a to je ekološki turizam. Riječ je o obliku turizma čija se načela isprepliću s postavkama održivog razvoja, a samim time i održivošću razvoja priobalnih destinacija. Svrha eko oznaka očituje se u rješavanju nedoumica vezanih uz prepoznavanje proizvoda koji su zaista ekološki uzgojeni i koji udovoljavaju strogim standardima zaštite okoliša. Ekološke oznake ukazuju na proizvode koji su nastali u skladu s propisanim zakonodavnim okvirom, a u nekim su segmentima čak i iznad tog okvira što označava još veći stupanj kvalitete. Osim toga, vrlo je važno napomenuti da je prisutnost ekoloških marki jedan od indikatora održivog turističkog razvoja.

Eko oznake mogu se podijeliti na tri skupine te prema tome mogu biti:

- samodeklarativne;
- primjenjive na konkretnu skupinu gotovih proizvoda;
- odnose se samo na određene utjecaje koje imaju na okoliš.⁵⁶

Vrlo važna oznaka na međunarodnoj razini, posebice na razini Europske unije je prepoznatljiva **EU Ecolabel** oznaka. Kako bi neki od proizvoda dobio pravo na ovu oznaku, potrebno je zadovoljiti cijeli niz kriterija odnosno različitih mjerila koja imaju određeni utjecaj na okoliš i održivost razvoja.

Slika 2. EU Ecolabel oznaka

Izvor: European commission, http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/index_en.htm,

11.5.2019.

⁵⁶ Hrvatska gospodarska komora, <https://www.hgk.hr/eko-oznake-1>, 11.5.2019.

Kriterije definira Europska komisija, a vezani su uz utjecaj na okoliš tijekom cijelog ciklusa nastanka proizvoda:⁵⁷

- prikupljanje sirovina;
- obrada sirovina;
- proizvodnja;
- pakiranje, postupak stavljanja u ambalaže;
- transport;
- početak i tijek upotrebe proizvoda;
- završetak korištenja gotovog proizvoda – otpad.

Vidljivo je kako je za ovu oznaku potrebno zadovoljiti veliki broj kriterija, a u konačnici jedino takav proizvod može punopravno biti smatran ekološkim proizvodom čiji su nastanak, upotreba i otpadni postupak vezani uz održivost okoliša.

Osim EU Ecolabel marke, vrlo veliku važnost ima i „Zeleni ključ“. Riječ je o programu koji se isključivo odnosi na smještajne kapacitete. Za razliku od Ecolabela, ne stavlja naglasak na faze u proizvodnji niti na ostale proizvode, već je u fokusu samo segment turističkih smještaja.

Postoje dvije vrste kriterija prema kojima se ostvaruje pravo na dodjeljivanje oznake **Zeleni ključ**. Prvi dio su imperativni kriteriji i njih treba ispunjavati svaki smještaj koji se prijavljuje za dobivanje ove oznake. Suprotno tome, postoje i preporučeni kriteriji koje svaki smještaj ne zadovoljava u istom obujmu i na isti način. Preporučeni kriteriji su zapravo dio bodovnog sustava prema kojem se, u konačnici utvrđuje može li ili ne smještaj dobiti eko – oznaku Zeleni ključ. On se dodjeljuje u određenom vremenskom razdoblju odnosno u trajanju od godinu dana. Na taj se način potiče vlasnike smještaja na kontinuirano ulaganje i održavanje prema načelima održivog razvoja. Tijekom spomenute godine, najmanje se jednom izvršava nadzor inspekcije nad smještajem.

⁵⁷ European commission – EU Ecolabel, http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/index_en.htm, 11.5.2019.

Cilj Zelenog ključa podijeljen je na četiri osnovna dijela:⁵⁸

- edukacija;
- smanjenje utjecaja na okoliš;
- ekonomska dobit;
- marketinška strategija.

Kada se od strane smještajnog objekta odnosno vlasnika iskaže interes za pristupanje programu dobivanja Zelenog ključa, prvenstveno je važno da se i vlasnik, osoblje, dobavljači i ostali suradnici educiraju o načelima održivog razvoja, a samim time i zaštiti okoliša. Sljedeći cilj odnosi se na smanjenje utjecaja smještajnog objekta na okoliš, pri čemu se prvenstveno misli na negativne utjecaje suprotne načelima održivog razvoja.

Dio sa ekonomskom dobiti usko je povezan sa smanjenjem potrošnje te bi povećanje ekonomske dobiti trebalo biti rezultat aktivnog smanjivanja potrošnje. Posljednje, važno je osiguravanje produktivnih marketinških strategija koje će doprinijeti promidžbi smještajnog objekta, a samim time i eko – marke koje dobiva ukoliko zadovolji sve predviđene kriterije.

U Biogradu na Moru dva su smještajna objekta zadovoljila predviđenu proceduru za dobivanje Zelenog ključa. To su hoteli kompleksa „Ilirija Biograd“ te kamp „Park Soline“ Postupak dobivanja Zelenog ključa razlikuje se od spomenute EU Ecolabel oznake.

Prvenstveno, smještajni objekt treba izraziti interes za dobivanje oznake kao i spremnost na postupke vezane uz ispunjavanje svih drugih kriterija. Kako bi se pokrenula procedura, predstavnik smještajnog objekta popunjava predviđeni obrazac za prijavu. Nakon što se pokrene postupak prijave, nadležna inspekcija po obilasku objekta utvrđuje stanje i prenosi na vijećanje Nacionalnom i Međunarodnom ocjenjivačkom sudu Zelenog ključa. Ukoliko smještajni objekt dobije odobrenje oba ocjenjivačka suda, na državnoj svečanosti zelenog ključa dodjeljuje se oznaka pri čemu se ističu i plakete i certifikati te se na objektu podiže zastava sa Zelenim ključem. Kao što je navedeno, Zeleni ključ dodjeljuje se za razdoblje od 1.1. do 31.12. tekuće kalendarske godine. Kako bi sve bilo ostvareno u predviđenim rokovima, natječaj počinje tijekom studenog, a sredinom prosinca završava se kandidatura objekata.

⁵⁸ Lijepa naša – Zeleni ključ, <https://www.lijepa-nasa.hr/zeleni-kljuc/>, 12.5.2019.

6.4. Plava Zastava

Uz održivi razvoj u turizmu svakako je vezana i plava zastava. To je međunarodni odgojno – obrazovni ekološki program čiji je primarni cilj održivo upravljanje i gospodarenje morem i obalnim pojasom. Plava zastava nalazi se na onim plažama koje su zadovoljile određene kriterije vezane uz kvalitetu vode, upravljanje okolišem, sigurnost i usluge, ali i odgoj i obrazovanje za okoliš i informiranje javnosti. Plava Zastava nalazi se na biogradskim plažama Bošana i Dražica te u marini Kornati. Budući da u svemu izostaje tek plaža Soline, smjernice za održivi razvoj u budućnosti sigurno će biti vezane uz to da i posljednja biogradska plaža dobije plavu zastavu.

7. ZAKLJUČAK

Na početku završnog rada postavljen je cilj, čije ostvarenje je predviđeno pisanjem ovog rada. Objašnjeni su relevantni pojmovi vezani uz održivi razvoj. Nakon toga napravljena je detaljna analiza objasnjenih pojmova na konkretnom primjeru, onom grada Biograda na moru.

Turizam ima ekonomske, ekološke, socijalne i kulturne učinke, a održivi razvoj moguće je uspješno ostvariti samo kada se niti jedna od njih posebno ne ističe, odnosno kada su sve sastavnice podjednako zastupljene. Usklađenost ekonomske, ekološke i sociokulturne politike ključna je za ostvarenje kvalitetnog i uspješnog održivog razvoja.

Kad se govori o turizmu i planovima u Hrvatskoj, najbolje ih opisuje slijedeće: „Hrvatska je u 2020. godini prepoznatljiva turistička destinacija, konkurentna i atraktivna za investicije, koja stvara radna mjesta i na održiv način upravlja razvojem na svojem cjelokupnom prostoru, njeguje kulturu kvalitete, a svojim gostima tijekom cijele godine pruža gostoljubivost, sigurnost i jedinstvenu raznovrsnost autentičnih sadržaja i doživljaja.“ Vizija hrvatskog turizma svakako je slika budućnosti i ono čemu bi se trebalo težiti.

Grad Biograd na Moru nalazi se u blizini velikog broja turistima privlačnih obalnih mjesta, otoka, nacionalnih parkova i parkova prirode s kojima ima vrlo dobru prometnu povezanost. Izuzev prirodnih znamenitosti koje su neprocjenjive, one kulturne uglavnom su dostupne kroz djelovanje Zavičajnog muzeja, dok se ostalne kulturne znamenitosti očituju uglavnom kroz sakralnu arhitekturu i umjetnost. Broj stanovnika prilično je nizak, prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. grad broji 5569 stanovnika.

Velik fokus stavljen je na povećanje broja stambenih objekata. Taj trend popraćen je i izgradnjom u turističke svrhe. Turistički promet Biograda na Moru u stalnom je porastu posljednjih nekoliko godina, što daje dobru perspektivu i za nadolazeće sezone. Grad ima tri velike javne plaže, Soline, Dražica i Bošana, čija se posjećenost mijenja kako se mijenja i turistički promet. Rezultati vršnog opterećenja plaža nisu zanemarivi i ne govore u korist održivosti destinacije, najviše zbog prevelike gustoće kupača na spomenutim plažama. Kako je u pitanju atraktivna destinacija koja ostvaruje kontinuirani rast u turizmu, spremnost na promjene je nužna. Veliki priljev turista u destinaciju predstavlja opterećenje za prostor, no uz postojeće strategije i planove, kao i razvitak novih, vezanih za sami održivi razvoj i turizam, očuvanje, čišćenje i održavanje, može se zaključiti kako će, uz određene nužne mjere, održivost rasti, usprkos sve većem broju posjetitelja.

7. POPIS LITERATURE

Knjige i članci:

- Bilen, M. : Turizam i okoliš, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Mikrorad, Zagreb, 2011.
- Birkić, D., dr.sc.: Doktorska disertacija: Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2016.
- Birkić, D., Primužak, A., Varičak, I., The influence of local government upon the sustainable tourism development of a coastal destination, str. 16 -32, 24th International Congress, TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY 2018, Trends and Challenges, Original Scientific paper, ISSN 2623-7407, Opatija, April 26 – 27 2018.
- Birkić, D., Primužak, A., Rožanković, V.,: Uloga i značaj održivog upravljanja plažama u priobalnim turističkim destinacijama, 5. međunarodna konferencija Inovacije, tehnologije, edukacija i menadžment Zbornik radova 5.međunarodne konferencije Inovacije, tehnologije, edukacija i menadžment Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu , Prethodno priopćenje; UDK: 725.753:338.48; ISSN: 2584-7562, Sv. Martin na Muri, Hrvatska, 04.04.-05.04.2018.
- Birkić, D., Čubelić Pilijska, I., Kljajić Šebrek, J.(2014),; The role of local government in planning of sustainable tourism of coastal destination, 22nd Biennial International Congress, TOURISM & HOSPITALITY INDUSTRY 2014, Trends in Tourism and Hospitality Management, Original Scientific paper, ISSN 1848-4581, Opatija, 08.-09. May 2014.g.
- Bob, C., Ghita, S., Saseanu, A.: A comparative territorial study on sustainable tourism. Romanian vs. Croatian case, Tourism & Hospitality Management, Conference Proceedings, 2010.
- Bramwell, B.: Governance, the state and sustainable tourism: a political economy approach, Journal of Sustainable Tourism, 2011.
- Brida, Osti, Faccioli: Residents' perception and attitudes towards tourism impacts: A case study of the small rural community of Folgaria, 2011.
- Cater, E.: Environmental contradictions in sustainable tourism, The Geographical Journal, 1995.
- Choi, H.C., Sirakaya, E.: Sustainability indicators for managing community tourism, Tourism Management, Vol. 27, 2006.

- Črnjar, M: *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2002.
- Dulčić, A., Petrić, L: *Upravljanje razvojem turizma*, Mate, Zagreb, 2001.
- GSTC, Global sustainable Tourism Council, 2014.
- Higgins-Desbiolles, F.: *Death by a thousand cuts, Governance and environmental trade-offs in ecotourism development at Kangaroo Island, South Australia*, *Journal of Sustainable Tourism*, 2011.
- Jin, Q., Pearce, P.: *Tourist perception of crowding and management approaches at tourism sites in Xian*, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 2011.
- Kušen, E: *Turistička atrakcijska osnova*, Zagreb: Institut za turizam Zagreb, 2002.
- Lawson, F., Baud – Bovy, M. : *Tourism and Recreation Handbook of Planning and Design*, Oxford, Boston, 2000.
- Liu, Z.: *Sustainable tourism development: A critique*, *Journal of Sustainable Tourism*, 2003.
- Malagurski, B: *Decentralizacija i regionalizacija kao uvjet održivog razvoja lokalnih samouprava*, u: Lauc, Z: *Zbornik radova sa znanstvenog skupa: Lokalna samouprava i decentralizacija*, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2007.
- Mičetić, Fabić, M.: *Doktorska disertacija: Uloga lokalne samouprave u planiranju i promicanju održivoga razvoja turističke destinacije*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2017.
- Padin C.: *A sustainable tourism planning model: Components and relationships*, *European Business Review*, Vol. 24 Iss: 6, 2012.
- Smolčić Jurdana, D.: *Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma*, *Doktorska disertacija*, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2003.
- Smolčić-Jurdana, D.: *Načela održivog razvoja turizma*, u Grupa autora: *Održivi razvoj turizma*, Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija, 2005.
- Smolčić, Jurdana, D., Birkić.D., Petračić, M.: *Sustainable management of beaches-a myth or reality*, *International Conference „Myths of Tourism“*, Zadar, 2013.
- UNWTO: *Saturation of Tourist Destinations*, Report of the Secretary General, Madrid, 1981.
- UNWTO: *World Tourism Barometer*, Vol. 10, Madrid, 2012.
- Vojnović, N.: *Sociokulturna obilježja održivog turizma unutrašnje Istre*, Soc. ekol. Zagreb, 2013.

- Vujić, V: Menadžment održivog razvoja turizma, u: Grupa autora: Održivi razvoj turizma, Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija, 2005.
- Vukonić, B., Čavlek, N.: Riječnik turizma, Masmedia, Zagreb, 2001.
- Vukonić, B., Keča, K.: Turizam i razvoj, Mikrorad, Zagreb, 2001.

Internet izvori

- Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr> (dostupno 21.04.2020.)
- eVisitor, <https://www.evisitor.hr> (dostupno: 20.02.2020.)
- European commission – EU Ecolabel, http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/index_en.htm (dostupno: 11.5.2019.)
- Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost www.fzoeu.hr (dostupno: 13.04.2019.)
- Hrvatska enciklopedija www.enciklopedija.hr (dostupno: 13.04.2019.)
- Hrvatska gospodarska komora – Centar za investicije, <http://projekti.hgk.hr/projects/9246-biograd-health-and-tourist-centre> (dostupno: 21.5.2019.)
- Hrvatska gospodarska komora, <https://www.hgk.hr/eko-oznake-1> (dostupno: 11.5.2019.)
- Hrvatsko pomorsko dobro – Stručni portal, <http://www.pomorskodobro.com/plava-zastava.html> (dostupno: 4.12.2019.)
- Istraživanja prihvatnog kapaciteta – međunarodna i hrvatska iskustva, www.iztg.hr/.../07-Istrazivanja-pkm-i-hrvatska-iskustva-Klaric-Caric.pdf (dostupno: 20.5.2019.)
- Kornati - nacionalni park, <http://www.np-kornati.hr/en/o-parku/> (dostupno: 19.5.2019.)
- Lijepa naša – Zeleni ključ, <https://www.lijepa-nasa.hr/zeleni-kljuc/> (dostupno: 12.5.2019.)
- Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, <https://mgipu.gov.hr/o-ministarstvu-15/djelokrug/stanovanje-8130/pos-program-poticane-stanogradnje/8275> (dostupno: 21.5.2019.)
- Održivi turizam Hrvatske, www.odrzivi.turizam.hr, (dostupno: 13.04.2019.)

- Plan upravljanja pomorskim dobrom za područje grada Biograda na Moru za 2019. godinu, <http://www.biogradnamoru.hr/images/sluzbeni-glasnik/2019/4-19.pdf> (dostupno: 22.5.2019.)
- Prostorno planiranje, <http://gfosweb.gfos.hr/portal/images/stories/studij/sveucilisni-preddiplomski/prostorno-planiranje-i-zastita-okolisa/PRO-PLAN-SKRIPTA.pdf> (dostupno: 21.5.2019.)
- Smjernice za integralno upravljanje obalnim područjem Dubrovačko-neretvanske županije Regionalne razvojne agencije , <http://www.edubrovnik.org> , 2011, str. 11. (dostupno: 14.3.2014.)
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.godine, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html (dostupno: 16.5.2019.)
- Službeni glasnik grada Biograda na moru – Odluka o Prostornom planu uređenja Grada Biograda na moru (pročišćeni tekst), https://www.biogradnamoru.hr/images/dokumenti/prostorni_planovi/PPUG_biograd_na_moru/08-16.pdf (dostupno: 4.12.2019.)
- Turistička zajednica Biograda na Moru, <https://tzg-biograd.hr/hr/55/np-kornati> (dostupno: 19.5.2019.)
- UNWTO: Tourism Highlights, edition 2002., Madrid, <https://www.e-unwto.org> (dostupno 21.04.2020.)
- Zadarski list, <https://www.zadarskilist.hr/clanci/08112013/grad-od-5600-stanovnika-i-12-miljuna-turistickih-nocenja> (dostupno: 21.5.2019.)
- Zavičajni muzej Biograda na Moru, <https://www.muzej-biograd.com/> (dostupno: 19.5.2019.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Geografski položaj Biograda na Moru

Slika 2. EU Ecolabel oznaka

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj stanovnika na području Biograda na moru

Tablica 2. Dobna struktura stanovništva Biograda na Moru

Tablica 3. Stambena izgradnja grada Biograda na Moru

Tablica 4. Turistički promet grada Biograda na Moru u razdoblju 2009./2016.-2019.

Tablica 5. Raspoložive sobe i ležajevi u razdoblju 2009./2016.-2019.

Tablica 6. Defterov operativni turistički indikator- TOI

Tablica 7.: Popis plaža grada Biograda na Moru s pripadajućom kvadraturom

Tablica 8.: Procjena vršnog posjeta plažama grada Biograda na Moru 2013.g.

Tablica 9. Vršno opterećenje plažnog prostora po Općinama i Gradovima Zadarske županije – Biograd na Moru, 2013.g.

Tablica 10. Procjena vršnog posjeta plažama grada Biograda na Moru 2019.g.

Tablica 11. Vršno opterećenje plažnog prostora Biograda na Moru za 2019.g.

Tablica 12. Tumačenje kvadrature plažnog prostora po osobi

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Dolasci i noćenja turista grada Biograda na Moru po mjesecima 2019. godine

Grafikon 2. Struktura smještajnih kapaciteta u 2019. godini, broj ležajeva